

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Šárka Loukotová

Bez důvodné obohacení v obchodním právu

Diplomová práce

Vedoucí práce: JUDr. Vít Horáček, Ph.D.

Katedra: Katedra obchodního práva

Datum odevzdání: listopad 2014

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne _____

Podpis:

Děkuji tímto panu JUDr. Vítu Horáčkovi, Ph.D. za vedení této práce a za podnětné rady a konzultace v průběhu jejího vypracování.

Dále děkuji mé rodině, která mě podporovala po celou dobu mého studia.

1. ÚVOD	6
2. HISTORICKÝ VÝVOJ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	8
2.1. ŘÍMSKOPRÁVNÍ ÚPRAVA	8
2.2. VÝVOJ ÚPRAVY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	8
2.2.1. ÚPRAVA PODLE VŠEOBECNÉHO ZÁKONÍKU OBČANSKÉHO Z ROKU 1811	8
2.2.2. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU Z ROKU 1950	10
2.2.3. PŮVODNÍ ÚPRAVA BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU Z. Č. 40/1964 SB.	11
3. ÚPRAVA BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ DO 31. 12. 2013	13
3.1. VZTAH OBCHODNÍHO A STARÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU A POJEM OBCHODNÍCH ZÁVAZKOVÝCH VZTAHŮ	14
3.1.1. OBCHODNÍ ZÁVAZKOVÉ VZTAHY	14
3.1.2. VZTAH OBCHODNÍHO A STARÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	17
3.2. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V OBCHODNÍM PRÁVU	18
3.3. JEDNOTLIVÉ SKUTKOVÉ PODSTATY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ A JEJICH VZNIK	20
3.3.1. PLNĚNÍ BEZ PRÁVNÍHO DŮVODU	20
3.3.2. PLNĚNÍ Z NEPLATNÉHO PRÁVNÍHO ÚKONU	21
3.3.3. PRÁVNÍ DŮVOD DODATEČNĚ ODPADL	22
3.3.4. PROSPĚCH Z NEPOCTIVÝCH ZDROJŮ	23
3.3.5. PLNĚNÍ ZA JINÉHO	24
3.3.6. NEGATIVNÍ VYMEZENÍ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	25
3.4. BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ V OBCHODNÍM ZÁKONÍKU	27
3.5. ÚČINKY ODSTOUPENÍ OD SMLOUVY, SPECIÁLNÍ ÚPRAVA V OBCHODNÍM ZÁKONÍKU	27
3.6. PROMLČENÍ V OBCHODNÍM PRÁVU	29
3.6.1. PROMLČENÍ BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ V OBCHODNÍM PRÁVU, POČÁTEK BĚHU PROMLČECÍ DOBY	30
3.7. FUNKCE ÚPRAVY BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	32
3.8. ROZSAH A VÝŠE BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	34
4. ÚPRAVA BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ ÚČINNÁ OD 1. 1. 2014	36
4.1. PŘEDPOKLADY VZNIKU VZTAHU Z BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	36
4.2. NOVÉ PŘÍPADY NESPADAJÍCÍ POD BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ	38
4.3. RESTITUČNÍ POVINNOST	39
4.3.1. OBSAH A ROZSAH RESTITUČNÍ POVINNOSTI	40
4.3.2. ALTERNATIVNÍ PLNĚNÍ	41
4.3.3. POCTIVÝ PŘÍJEMCE	42
4.3.4. NEPOCTIVÝ PŘÍJEMCE	42
4.4. PROMLČENÍ	43
4.4.1. POČÁTEK PROMLČECÍ LHŮTY	43
4.4.2. DÉLKA PROMLČECÍ LHŮTY	44
5. HARMONIZACE EVROPSKÉHO PRÁVA V OBLASTI BEZDŮVODNÉHO OBOHACENÍ	47
5.1. EVROPSKÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	47
5.2. VŠEOBECNÝ REFERENČNÍ RÁMEC PRO EVROPSKÉ SMLUVNÍ PRÁVO	48
5.3. ŘÍM II.	50
6. VÝZNAM PŘEDEŠLÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY A JUDIKATURY DO BUDOUCNA	51

7. ZÁVĚR	53
PRAMENY	56
ABSTRAKT	61
KLÍČOVÁ SLOVA	61
ABSTRACT	62
KEY WORDS	62

1. Úvod

Problematika bezdůvodného obohacení, jakožto institutu, který vzniká mimosmluvně, bývá na poli odborné literatury obchodního práva povětšinou upozaděna díly, které pojednávají o obchodních závazkových vztazích, jenž vznikají ze smluv. Dále se o bezdůvodném obohacení hovoří především ve spojení s právem občanským, a to zcela přirozeně, protože tento institut byl do začátku roku 2014 v České republice upraven pouze v zákoně č. 40/1964 Sb. „**Starém občanském zákoníku**,“ a tak se ustanovení Starého občanského zákoníku používala subsidiárně i pro vztahy obchodní. Cílem této práce je naopak vytvořit ucelený pohled na bezdůvodné obohacení v právu obchodním.

Po stručném historickém úvodu práce analyzuje úpravu účinnou v České republice do konce roku 2013. Shrnuje dřívější přístup k obchodním a občanským právním vztahům jako k paralelním úpravám a přítomnou dualitu úprav, se zaměřením na vysvětlení institutu bezdůvodného obohacení a jeho místo v této duální úpravě obecně. Následně se práce ubírá k popisu bezdůvodného obohacení jako institutu obchodního práva a k použití ustanovení zákona č. 513/1991 Sb. „**Obchodního zákoníku**.“ Práce se zaměřuje na analýzu více či méně jednotných výstupů soudů v čase a pokouší se o generalizaci právních závěrů z judikatury, případně nastiňuje nadále sporné otázky patrné právě z judikatury.¹ Mnoho příčin sporů či nejasností vyvstávalo z již zmíněné duální úpravy. Kvůli takové paralele bylo vždy nutné nejprve rozsoudit, zda se práva a povinnosti z bezdůvodného obohacení budou řešit podle práva obchodního nebo občanského.²

S ohledem na zásadní rekonstrukci soukromého práva je v práci následně popsána úprava po přijetí zákona č. 89/2012 Sb. „**Nového občanského zákoníku**.“ Zejména se zabývám komparací předešlé a nové úpravy z pohledu podnikatelů. Ve spojení s novou úpravou se také pokouším vydedukovat relevanci dosavadní judikatury do budoucna.

Přestože prvním lednem tohoto roku již Obchodní zákoník ani Starý občanský zákoník nejsou účinné, úprava závazků z bezdůvodného obohacení podle této staré úpravy je stále aktuální, neboť veškeré právní poměry vzniklé přede dnem nabytí účinnosti Nového občanského zákoníku, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé,

¹ Viz níže popsaná judikatura.

² Myšleno dle Obchodního zákoníku nebo Starého občanského zákoníku.

se budou řídit takovou úpravou, která byla účinná v době jejich vzniku.³ To znamená, že předešlá úprava bude mít stále své místo pro řešení takových sporů, dokud se tato práva nepromlčí či jinak nezaniknou. Práce také hodnotí nově přijaté změny ve spojení se zrušením Obchodního i Starého občanského zákoníku a zavedení jednotné úpravy institutu a dalších souvisejících institutů, jako například promlčení bezdůvodného obohacení. Pro komplexnost práce popisuje i vlivy přesahující hranice státu a poukazuje na vliv vytváření právních i rámcových dokumentů vytvářených institucemi Evropské unie.

Vzhledem k nejednotnosti dosavadní úpravy bezdůvodného obohacení z pohledu práva obchodního a nově vzniklé úpravy poslouží jako zdroje především zákonná úprava a komentáře jednotlivých zákonů. Mezi důležité zdroje patří také důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku.⁴ Stěžejním zdrojem bude nepochybně judikatura.

³ Ustanovení § 3028, odst. 3, Nového občanského zákoníku, z. č. 89/2012 Sb.

⁴ Důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, z. č. 89/2012 Sb., znění účinné od 18. 5. 2011.

2. Historický vývoj bezdůvodného obohacení

2.1. Římskoprávní úprava

Již v římském právu bylo třeba se vypořádat se situacemi, kdy se někdo obohatil bezdůvodně na úkor druhého, ať již důvod neexistoval od samého počátku nebo důvod zanikl. Takové případy byly systémově zařazeny mezi tzv. kvazikontrakty, tedy závazky, kterým na rozdíl od smlouvy chyběl nejčastěji souhlas stran závazku.⁵ Zobecněné případy upravovala kodifikace východořímského císaře Justiniána následovně:

- 1) *Condictio indebiti* – sloužila jako žaloba na vrácení toho, co někdo poskytl pouze v omylu, tedy myslel si že je dlužníkem, ale nebyl. Nezáleželo na tom, zda dluh neexistoval od počátku nebo existoval, ale zanikl,
- 2) *Condictio ob causam datorum* – žaloba směřovala proti tomu, komu bylo plněno z nějakého důvodu předem, ovšem důvod se nakonec neuskutečnil,
- 3) *Condictio ob turpem causam* – žaloba se uplatnila proti tomu, kdo přijal plnění pro něj nečestné,
- 4) *Condictio ob iniustam causam* – používala se pro navrácení takového plnění, jaké zákon zakazoval; a
- 5) *Condictio sine causa* – se dalo použít i pro další případy bezdůvodného obohacení.⁶

Podle římského práva se vracely i přírůstky, kterých dosáhl ten, jemuž bylo poskytnuto bezdůvodné obohacení a svou roli hrála i skutečnost, zda obohacený byl v dobré víře nebo ne. Pokud obohacený v dobré víře byl, pak pro případ zničení věci, která představovala bezdůvodné obohacení, obohacený neručil za její zničení či zhoršení. Justiniánská úprava představila pevné kořeny pro systém civilního práva, jedná se o úpravu v psaném právu, již ze šestého století našeho letopočtu.

2.2. Vývoj úpravy bezdůvodného obohacení na území České republiky

2.2.1. Úprava podle všeobecného zákoníku občanského z roku 1811

⁵ Kincl J., Urfus V., Skřejpek M. Římské právo. 1. vydání – Praha: C.H. Beck, 1995. s. 249. ISBN 80-7179-031-1.

⁶ Kincl J., Urfus V., Skřejpek M. Opak cit. s. 249.

Až do počátku 19. století nebylo občanské právo kodifikováno, tedy soustředěno do jedné sbírky. To se změnilo díky Všeobecnému občanskému zákoníku („**ABGB**“),⁷ který byl přijat za vlády Františka I. V zákoníku byla ovšem úprava bezdůvodného obohacení roztržena, s čímž souhlasí většina odborníků.⁸ Nebyla zde tedy jednotící generální klauzule, z níž by se dala odvodit obecná žaloba, ale pouze se jednalo se pouze o samostatné skutkové podstaty, které se vyskytovaly na různých místech zákoníku. Zákoník ABGB ale obecně vycházel z přirozenoprávní teorie, poukazoval na přirozený smysl zákona.⁹ V ustanovení § 7 ABGB pamatoval na to, že pokud zákon nepodá jasné pravidlo, je nutné mít zřetel k případům podobným a postupovat podle přirozených právních zásad.¹⁰ Jinými slovy, by se takovým přirozenoprávním výkladem teoreticky dal překlenout i fakt, že na některé případy bezdůvodného obohacení zákon nepamatoval a došlo by se k možnosti použití ustanovení § 1041 ABGB namísto obecné klauzule. Právě tímto směrem směřoval i Jaromír Sedláček, když popsal, že nebylo zcela jasné, zda ustanovení § 1041 plnilo funkci obecné klauzule či spadalo do taxativního výčtu skutkových podstat případů bezdůvodného obohacení.¹¹ Toto ustanovení znělo následovně: *„upotřebilo-li se věci mimo případ jednatelství na prospěch druhého, může vlastník žádati nazpět věc, jak je ve skutečnosti, nebo, nemůželi se již to státi, hodnotu, kterou měla v době použití, třebaž byl pak prospěch zmařen.“*¹² A bylo svým způsobem široké, ovšem dalo by se shrnout, že principiálně byla vnímána úprava bezdůvodného obohacení jako výčet jednotlivých žalobních nároků. Například v díle druhém, hlavě sedmnácté o smlouvách a právních jednáních vůbec, stanovil § 877, že ten který se domáhá zrušení smlouvy pro nedostatek přivolení, musí naproti tomu vrátiti všechno, co z takové smlouvy obdržel ke svému prospěchu. Jedním z dalších ustanovení v díle třetím, třetí hlavě o zrušení práv a závazků, bylo ustanovení § 1431, které upravovalo právo žádat vrácení plnění nedluhu a také podle ustanovení § 1435 bylo vymahatelné vrácení plnění poskytnutého z právního důvodu,

⁷ Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ABGB), byl vydán jako císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. a platil v českých zemích až do roku 1950.

⁸ Luboš Tichý: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku, Bulletin advokacie 5/2011, s. 15.

⁹ Schelleová I., Schelle K. Civilní kodexy 1811-1950-1964. První vydání. 1993. s. 20. ISBN 80-210-0597-1.

¹⁰ Srov. ustanovení § 7 ABGB.

¹¹ Sedláček J. Obligační právo III., Brno: Československý akademický spolek „Právnik“, 1947, s. 12.

¹² Ustanovení §1041 ABGB.

který odpadl.¹³ Přestože skutkové podstaty bezdůvodného obohacení v této kodifikaci byly nesjednocené a pojem bezdůvodného obohacení nebyl definován, zcela jistě byl zakotven princip bezdůvodného obohacení.

Tento zákoník byl převzat i po vzniku Československa. Základním problémem byla existence dvoukolejnosti právních úprav Česka a Slovenska, a tak potřeba rekodifikace vystupovala do popředí. Bohužel kvůli následujícímu politickému nestálému období a světové válce, se ke konečné změně a vytvoření nových kodexů přistoupilo až po komunistickém převratu, což se samozřejmě otisklo i do podoby zákonů, jakožto nástroje ideologie.

2.2.2. Bezdůvodné obohacení v občanském zákoníku z roku 1950

Zákon č. 141/1950 Sb. posléze nahradil úpravu dosud částečně účinného ABGB. Občanský zákoník byl vypracován na základě myšlenkového proudu marxismu-leninismu a hlavním motivem se stala přísná regulace majetkových vztahů.¹⁴ V tomto tzv. středním kodexu¹⁵ měl institut bezdůvodného obohacení ucelenější formu. V hlavě sedmnácté ustanoveních § 360 až § 365 byly pod názvem závazky z bezdůvodného obohacení zařazeny případy plnění bez právního důvodu, dále závazky vzniklé z upotřebení věci pro jiného a případy nákladu učiněného za jiného.¹⁶ Bezdůvodné obohacení tedy vznikalo z taxativně vymezených důvodů. Konkrétně, pokud někdo plnil bez právního důvodu nebo se právní důvod neuskutečnil anebo odpadl.¹⁷ Také v této době bylo upřednostněno vrácení konkrétní věci, či prospěchu a jen, pokud to nebylo možné, následovala náhrada peněžitá.¹⁸ Pod pojmem upotřebení věci pro jiného byl upraven i případ, kdy někdo plnil za jiného a následně mohl upotřebit náhradu nákladů u toho, kdo plnit měl. Ovšem, pokud tento povinný nesouhlasil s takovým plněním a sám by jej ze své vůle neplnil, pak takové náklady nenahradil.¹⁹ Takové ustanovení nemělo a nemá místo ani ve Starém ani v Novém občanském zákoníku. V těchto novějších úpravách není brán ohled na vůli povinného. Nutno doplnit, že zákoník

¹³ Srov. ustanovení §877, §1431 a §1435 ABGB.

¹⁴ Bělovský P. v Kuklík J. a kol. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde 2008. s. 505, 506. ISBN 978-80-7201-741-6.

¹⁵ Schelleová I., Schelle K. Opak. cit. s. 28.

¹⁶ Schelleová I., Schelle K. Opak. cit. s. 350, 351.

¹⁷ Srov. ustanovení §360 z.č. 141/1950 Sb.

¹⁸ Srov. ustanovení §361 z.č. 141/1950 Sb.

¹⁹ Srov. ustanovení §365 z.č. 141/1950 Sb.

vymezoval i jaké případy nelze považovat za bezdůvodné obohacení. Jednalo o plnění dluhu nedospělého a promlčeného.²⁰

Zákoník jistě podal podrobnější úpravu než ABGB a především systematicky zařadil stejné případy do jednoho celku. Stále se ale jednalo o kazuistické řešení institutu, což v praxi znamenalo, že některé případy, kdy se někdo obohatil na úkor jiného, měly šanci být po právu, protože nebylo možné je podřadit pod zákonná ustanovení.²¹ Již tehdy bylo navrhováno, aby se bezdůvodné obohacení upravilo obecnou úpravou a přidaly se demonstrativně příklady jeho podoby.²² Je zřejmé, že zde existovaly i další mezery, které bylo třeba časem doplnit, například v některých případech podrobněji zohlednit, zda obohacený byl nebo nebyl v dobré víře a dále odstranit rozhodnou vůli toho, za kterého bylo plněno, co měl plnit sám.

2.2.3. Původní úprava bezdůvodného obohacení v občanském zákoníku z. č. 40/1964 Sb.

V socialistické éře našeho státu se do veškerých právních předpisů promítala vládnoucí ideologie a právo nebo zákony sloužily jako nástroj k prosazování politických myšlenek a jejich podporování. V případě občanského zákoníku účinného od roku 1964 v původním znění a ve zněních platných do konce roku 1990 tomu nebylo jinak. Došlo k rozmnožení kogentní úpravy na úkor dispozitivních ustanovení či zdůraznění výchovné funkce občanského práva a také k odstraňování rozdílů mezi právem soukromým a veřejným, jakožto hlavního znaku kontinentálního práva vůbec.²³ V těchto zněních zákona se sice objevila i ustanovení, které byly podobné nebo se dokonce shodovaly s pozdější nesocialistickou podobou, ale do popředí vystupoval stát a veřejnoprávní tendence v úpravě. Prvním křiklavým rozdílem bylo již samotné pojmenování institutu bezdůvodného obohacení, kterým byl neoprávněný majetkový prospěch.

²⁰ Srov. ustanovení §362 z.č. 141/1950 Sb.

²¹ KNAPP V., Nový občanský zákoník a některé otázky socialistické morálky. Socialistická zákonnost, 1961, č. 1, s. 359.

²² Tamtéž, s. 360.

²³ Bělovský P., Kuklík J. a kol. Opak. cit. s. 508, 509.

V této době plnila úprava neoprávněného majetkového prospěchu také represivní funkci.²⁴ Tato represe byla patrná z § 453a a § 457. První zmíněné ustanovení znělo: „Dopustil-li se vlastník věci takového protiprávního jednání, jímž se trvale zbavil možnosti věc obvyklým způsobem užívat, připadá věc do vlastnictví státu, pokud je v rozporu se zájmem společnosti, aby vlastník s věcí dále nakládal.“ Typicky se toto ustanovení uplatňovalo pro případy, kdy vlastník věcí nacházejících se na území ČSSR opustil hranice bez povolení nebo bez povolení zůstal mimo území Republiky.²⁵ Nebo například pokud majitel pozemku nevyužíval pozemek podle dohodnutého účelu, pak po posouzení soudem zásadně mohlo být vlastnické právo odebráno právě na základě § 453a.²⁶

²⁴ Jiří Švestka, Jiří Spáčil, Marta Škárová, Milan Hulmák a kolektiv Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009, 2321 s.

²⁵ Viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky č. j. Tpj 157/83, Č. 21/1985 sb. Rozhodnutí.

²⁶ Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 37/89, [R 16/1990 civ.]

3. Úprava bezdůvodného obohacení do 31. 12. 2013

Po pádu socialismu a obnovení demokracie, byla potřeba změny zákonů zřejmá. Socialistické právo spočívalo v odmítnutí existence soukromého práva a existenci osobního zájmu jednotlivce vůbec. Výraznou nevýhodou dřívějšího systému, byl fakt, že v porovnání s kontinentálními evropskými státy bylo zde právo rozdrobené do mnoha odvětví, a to po vzoru Sovětského svazu. Právě z tohoto důvodu, bylo v samostatných zákonech upraveno právo rodinné, pracovní a občanské. Přestože se jednalo o civilněprávní předpisy, doktrína vytvářela dojem oddělených problematik a nutnosti zvláštní úpravy. Nejdůležitějším předmětem práva bylo socialistické vlastnictví a hospodářský plán. O existenci obchodního práva nelze v této době hovořit, již z principu. Dalo se hovořit pouze o právu hospodářském. Po listopadové revoluci bylo nutné ze zákonů odstranit veškeré socialistické přežitky a vytvořit ze soukromého práva takové, které bude oprostěno od všudypřítomného zásahu státu.

Tudíž se dostáváme k podobě soukromého práva do konce roku 2013. Po roce 1990 se rekodifikační práce zaměřovaly v první řadě na přípravu Obchodního zákoníku, protože obchodní právo muselo být nově konstituováno, namísto dosavadního práva hospodářského.²⁷ Zatímco změna občanského zákoníku z roku 1964, byla vyřešena pouze částečně novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. Původní záměr legislativců, bylo zahrnout do Obchodního zákoníku jen specifické vztahy pro obchod a vyhnout se zdvojeným úpravám,²⁸ což ve výsledku nebylo dodrženo. Právě ona existence dvou různých úprav působila časté interpretační problémy, a to nejen mezi odbornou veřejností, ale také v judikatuře.²⁹

Tato práce popisuje úpravu, která již není účinná, ale budou se jí řídit případy bezdůvodného obohacení v obchodním právu i v budoucnu, dokud se práva vzniklá za účinnosti této starší úpravy nepromlčí nebo jinak nezaniknou. V důsledku rekodifikačních prací na poli soukromého práva vstoupil v účinnost 1. ledna 2014 Nový občanský zákoník, který zrušil Obchodní zákoník. Tudíž obchodní závazkové vztahy ztrácí na významu přinejmenším z formálního hlediska. Nový občanský zákoník zcela nahradil a sjednotil úpravu obligačního práva, jak pro vztahy občanskoprávní, tak pro

²⁷ Důvodová zpráva. Opak. cit. Obecná část, s. 8.

²⁸ Důvodová zpráva. Opak. cit. Obecná část, s. 8.

²⁹ Viz níže judikatura Nejvyššího soudu České republiky.

obchodněprávní. Jinými slovy, byla odstraněna v podstatě nedůvodná dvojkolejnost úpravy. To znamená, že již nebudou podléhat různým právním režimům případy, kdy si člověk půjčí od kamaráda nebo si vezme úvěr u banky. Doposud by se takové jednání posuzovalo rozdílně, a to v případě půjčky od kamaráda podle Starého občanského zákoníku a v případě úvěru u banky podle Obchodního zákoníku, v čemž byla spatřována nedůvodnost.³⁰

3.1. Vztah Obchodního a Starého občanského zákoníku a pojem obchodních závazkových vztahů

Pro další výklad a ucelenost práce je nutné vysvětlit působnost Obchodního zákoníku a Starého občanského zákoníku. A také objasnit pojem obchodních závazkových vztahů. Jak podrobněji popíši dále, před účinností Nového občanského zákoníku obsahoval tzv. komplexní úpravu bezdůvodného obohacení pouze Starý občanský zákoník. Aby bylo možné považovat bezdůvodné obohacení za institut v obchodním právu, tedy, aby byl založen režim Obchodního zákoníku s použitím vybraných ustanovení Starého občanského zákoníku, muselo mít bezdůvodné obohacení povahu obchodního závazkového vztahu.

3.1.1. Obchodní závazkové vztahy

Ustanovení § 1 Obchodního zákoníku zcela konkrétně popisuje rozsah působnosti zákona. „*Tento zákon upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy (...)*“³¹ Je tedy nutné shrnout, co bylo zahrnováno pod pojem obchodních závazkových vztahů. V třetí části Obchodního zákoníku byla obsažena úprava obchodních závazkových vztahů. Ustanovení § 261 a § 262 bylo možné považovat za charakteristiku a výčet vztahů, které měly obchodněprávní povahu. Podle teorie se dělily obchodní závazkové vztahy na relativní, typové a fakultativní.³²

a. Relativní obchodní závazkové byly vyjádřeny v § 261 odst. 1 a 2, které zněly:

³⁰ Důvodová zpráva Opak. cit. s. 16.

³¹ Ustanovení §1 odstavec 1, Obchodního zákoníku, z. č. 513/1991 Sb.

³² Plíva S., Obchodní závazkové vztahy. 2. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, a.s., 2009. s. 21. ISBN 978-80-7357-444-4. Ve spojení s Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 27. ISBN 987-80-7400-337-0.

„Tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.

a

Touto částí zákona se řídí rovněž závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb. K tomuto účelu se za stát považuje i státní organizace, jež nejsou podnikateli, při uzavírání smluv, z jejichž obsahu vyplývá, že jejich obsahem je uspokojování veřejných potřeb.“³³

Závazkové vztahy, které měly přiznanou obchodní povahu, na základě povahy svých subjektů a jejich činnosti, byly označovány jako relativní obchodní závazkové vztahy.³⁴ Jinými slovy, subjekty musely být podnikateli, ať už byly zapsány v Obchodním rejstříku nebo podnikaly na základě živnostenského oprávnění, či jiného oprávnění³⁵ a závazkový vztah se musel týkat jejich podnikatelské činnosti. To znamená, že vznikaly jistě při uskutečňování předmětu podnikání spolu jednajícími podnikateli. Nákup surovin, strojů nebo opravy zařízení pro uskutečňování předmětu podnikání se také týkaly podnikatelské činnosti.³⁶ Takové obchodní vztahy nevznikaly při zcela soukromé činnosti podnikatele s jiným podnikatelem, který uskutečňoval předmět podnikání. Jinými slovy, pokud si např. podnikatel nechal vyrobit nábytek pro svou vlastní potřebu od jiného podnikatele, nebylo to možné považovat za obchodně závazkový vztah. Je třeba dodat, že do této kategorie spadaly i závazky při neoprávněném podnikání.³⁷

V případě druhého odstavce, se jednalo o vztah mezi podnikatelem, při jeho podnikatelské činnosti a státem, reprezentovaný například ministerstvem nebo soudem, dále obcí a krajem a konečně se toto ustanovení vztahovalo na státní organizace, které nebyly podnikatelem.³⁸ O obchodní závazkový vztah mezi

³³ Srov. §261, Obchodního zákoníku, z. č. 513/1991 Sb.

³⁴ Plíva S. Opak. cit. s. 21.

³⁵ Podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství.

³⁶ Plíva S. Opak. cit. s. 22.

³⁷ Plíva S. Opak. cit. s. 22.

³⁸ Viz ustanovení §54 odst. 1, zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

podnikatelem na jedné straně a vyjmenovanými subjekty na druhé straně se jednalo pouze, pokud se závazek týkal zabezpečování veřejných potřeb.

Posouzení povahy subjektů se vztahoval k době vzniku závazkového vztahu.³⁹ Nejvyšší soud České republiky uvedl právě tuto podmínku ve svém rozhodnutí z 25. března 2012, kde zdůraznil, že pokud se stane souvislost s podnikáním zřejmou, až po vzniku závazkového vztahu, nemá to již vliv na jeho právní režim.⁴⁰

- b. Další kategorii tvořily obchodní závazkové vztahy taxativně vymezeny v § 261 odst. 3 Obchodního zákoníku.⁴¹ Jednalo se o typové neboli nominální obchody (dříve známé pod pojmem absolutní obchody).⁴² Takové vztahy se vždy řídily ustanoveními Obchodního zákoníku bez ohledu na subjekty, kterých se týkaly a bez ohledu na to, zda subjekty jednaly při podnikatelské činnosti nebo ne. Toto ustanovení, bylo ale modifikováno ustanovením § 262 odst. 4 Obchodního zákoníku, které připouštělo použití ustanovení Starého občanského zákoníku nebo jiných zákonů pro ochranu nepodnikatele, pokud byl stranou takovéto smlouvy, tudíž obsah se mohl v případech lišit.⁴³ Jednak mezi ně patřily závazkové vztahy spojené se zakládáním společností a účastí na nich, tedy vztahy mezi zakladateli obchodních společností, mezi společníky a obchodní společností i mezi společníky navzájem, pokud se vztahovaly k účasti na společnosti.⁴⁴ Následně, byly v tomtéž ustanovení vyjmenovány typy smluv, které se také řídily vždy Obchodním zákoníkem. Mezi nimi byly například smlouvy o prodeji podniku, o úvěru, o otevření akreditivu, o inkasu, o běžném účtu nebo z bankovní záruky.⁴⁵
- c. Nakonec Obchodní zákoník umožňoval subjektům zvolení režimu Obchodního zákoníku ujednat smluvně, tzv. fakultativní vztah.⁴⁶ Jinými slovy, sem by patřily vztahy, které neměly obchodně právní povahu ze zákona podle předchozích dvou písmen, ale strany se dobrovolně dohodly, že se budou řídit Obchodním zákoníkem.⁴⁷ Taktéž nutno dodat, že obsah závazkového vztahu mohl být

³⁹ Plíva S. Opak. cit. s. 24.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 1809/2010, ze dne 25. 4. 2012.

⁴¹ Viz ustanovení §261 odst. 3, Obchodního zákoníku, z.č. 513/1991 Sb.

⁴² Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Opak. cit. s. 27.

⁴³ Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Opak. cit. s. 27 a 28.

⁴⁴ Celý výčet viz §261 odst. 3, písm. a) a b), Obchodního zákoníku, z.č. 513/1991 Sb.

⁴⁵ Celý výčet viz §261 odst. 3, Obchodního zákoníku, z.č. 513/1991 Sb.

⁴⁶ Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Opak. cit. s. 27 a 28.

⁴⁷ Viz §262, Obchodního zákoníku, z. č. 513/1991 Sb.

modifikován ustanovením § 262 odst. 4, kdy se pro ochranu nepodnikatele použil Starý občanský zákoník a jiné právní předpisy.⁴⁸

Na tento základní úvod do pojmu obchodních závazkových vztahů navazuje i vysvětlení zařazení pojmu bezdůvodného obohacení, jako vztahu obchodního. Velkou roli v takovém zařazení hrála judikatura. Existuje mnoho rozsudků Nejvyššího soudu České republiky i usnesení Ústavního soudu, které v průběhu doby vytvořily ustálenou praxi, jak postupovat a na základě jakého kritéria zařadit bezdůvodné obohacení do obchodních závazkových vztahů.

3.1.2. Vztah Obchodního a Starého občanského zákoníku

Navazující odstavce ustanovení § 1 stanovuje: „Právní vztahy uvedené v odstavci 1 se řídí ustanoveními tohoto zákona. Nelze-li některé otázky řešit podle těchto ustanovení, řeší se podle předpisů práva občanského (...)“⁴⁹ Z těchto dvou odstavců lze vyčíst, že Starý občanský zákoník bylo možné použít tehdy, pokud Obchodní zákoník neměl svou vlastní úpravu problematiky. V praxi mohly nastat tři situace:

- 1) V případě, kdy se úprava určité otázky nacházela, jak ve Starém občanském i v Obchodním zákoníku, se ustanovení Starého občanského zákoníku nepoužila. Právě podle toho, že Obchodní zákoník poskytoval dostačující úpravu, se nazývala taková úprava v Obchodním zákoníku jako komplexní. Mezi takové případy patřila ustanovení o veřejné soutěži, smlouvě o smlouvě budoucí, uznání závazku, zánik závazku splněním, odstoupení od smlouvy nebo promlčení a mnoho smluvních typů.⁵⁰
- 2) Dalším způsobem úpravy bylo doplňování úpravy Starého občanského zákoníku nebo stanovení některých odchylek, ale s tím, že se počítá s použitím ustanovení Starého občanského zákoníku jako základních. Převážně byly označeny nadpisem „některá ustanovení o (...)“⁵¹ Do této kategorie patřily například případy úpravy o právních úkonech, uzavírání smlouvy, o společných závazcích a společných právech, o smluvní pokutě nebo o započtení pohledávek.

⁴⁸ Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Opak. cit. s. 27 a 28.

⁴⁹ Ustanovení §1 odst. 2, Obchodního zákoníku, z. č. 513/1991 Sb.

⁵⁰ Plíva S. Opak. cit. s. 38.

⁵¹ Srov. §266-268, §269-288, §293-296, §300-302, §344-357 a §358-364 Obchodního zákoníku.

3) Nakonec mohl nastat i případ, kdy nešlo situaci řešit podle Obchodního zákoníku vůbec, přestože se jednalo o případ závazkového vztahu mezi podnikateli, při jejich podnikatelské činnosti. V takovém případě se použily předpisy práva občanského.⁵²

Tento princip postupu a dvojí metr pro občany nepodnikatele a podnikatele, při jejich podnikatelské činnosti si vysvětlují z historického kontextu. Zcela jistě bylo po pádu předchozího režimu třeba vytvořit a založit možnost podnikání, a tak se rekodifikační snahy zaměřily především na vytváření podmínek pro podnikání a tudíž sepsání nového zákona – Obchodního zákoníku. Kapacitně nebylo možné vytvořit nový občanský kodex, či dokonce sjednotit veškeré přepisy občanského práva v jednotný ucelený kodex, jak se podařilo až v současnosti. Starý občanský zákoník byl tedy nakonec novelizován rozsáhlou novelou, s tím, že provizorně bude platit v této novelizované podobě, do doby, než se vytvoří nový civilní kodex dnešní doby.

3.2. Bezdůvodné obohacení v obchodním právu

S ohledem na to, že názory jednak odborné veřejnosti, tak i soudů, které rozhodovaly problematiku posuzování bezdůvodného obohacení se často lišily a až postupem doby došlo ke sjednocení judikatury, budu v této části práce citovat zejména judikaturu. Soudy vytvářely podrobnější pravidla, kdy bylo posuzováno bezdůvodné obohacení jako obchodní závazkový vztah. V takovém případě, se použila komplexní úprava o bezdůvodném obohacení ze Starého občanského zákoníku a dále se pokračovalo v režimu Obchodního zákoníku. Zejména se v praxi jednalo o následnou aplikaci úpravy promlčení, které bylo odlišně upraveno pro vztahy občanskoprávní a obchodněprávní.

Je třeba začít u § 489 Starého občanského zákoníku, který se použil jako obecná úprava i na závazky obchodněprávní. Ten stanovoval, že závazky vznikají z právních úkonů, mezi které demonstrativně zahrnul nejen smlouvy, ale právě i bezdůvodné obohacení.⁵³ Nejvyšší soud ve svém rozsudku následně dovodil, že ustanovení § 261 odst. 1 Obchodního zákoníku zahrnoval pod pojem obchodní závazkový vztah mezi

⁵² Plíva S. Opak. cit. s. 38.

⁵³ Viz ustanovení §489 Starého občanského zákoníku, z. č. 40/1964 Sb.

podnikateli, při jejich podnikatelské činnosti i vztah mezi nimi, vzniklý z bezdůvodného obohacení.⁵⁴ Navázáním na předchozí výklad o obchodních závazkových vztazích ve spojení s tímto rozsudkem, bylo možné zařadit bezdůvodné obohacení mezi obchodní závazkové vztahy relativní. K takový závěrům došel Soud i v dalších rozhodnutích.⁵⁵ Přestože Obchodní zákoník neměl vlastní úpravu bezdůvodného obohacení, závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, mohl být vztahem obchodním. Obchodní povaha bezdůvodného se musela posoudit v konkrétním případě, a to podle toho, zda ke vzniku bezdůvodného obohacení došlo při podnikatelské činnosti stran, jak judikoval Nejvyšší soud.⁵⁶ Jinými slovy, soud zde jasně vyslovil, že přestože byl institut bezdůvodného obohacení upraven pouze ve Starém občanském zákoníku nemuselo jít vždy o vztah občanskoprávní.

Vztah obchodní povahy z bezdůvodného obohacení ovšem mohl vzniknout i v souvislosti s typovým obchodním závazkovým vztahem. Jinak řečeno, smlouvu o úvěru mohl uzavřít každý a bez ohledu na to, jestli byl podnikatelem nebo ne, se smlouva řídila Obchodním zákoníkem. Vztah z bezdůvodného obohacení vzniklý z neplatné smlouvy o úvěru se pak nutně řídil Obchodním zákoníkem, samozřejmě opět za použití ustanovení Starého občanského zákoníku s následnou aplikací promlčení podle Obchodního zákoníku.⁵⁷

Ústavní soud se také zabýval povahou bezdůvodného obohacení. V jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že bezdůvodné obohacení mělo obchodní povahu, v případě, kdy vzniklo mezi účastníky existujícího obchodněprávního vztahu (a navíc přímo z tohoto vztahu) nebo na základě závazku, kterému byla přisouzena obchodní povaha volbou práva ze strany účastníků předmětného vztahu.⁵⁸ Jinými slovy, pokud z obchodněprávního vztahu relativního, typového nebo fakultativního vzniklo bezdůvodné obohacení, pak mělo povahu obchodní. Dopady takového rozhodování jsou pro tuto práci stěžejní. Jednoznačně z takových závěrů vyplývá, že pro úpravu bezdůvodného obohacení v obchodním právu se použila komplexní úprava o bezdůvodném obohacení ze Starého občanského zákoníku a následně ostatní specifika

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu 32 Cdo 2436/2009, ze dne 1. 6. 2010. K tomu shodně Rozsudek Nejvyššího soudu 35 Odo 619/2002.

⁵⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu 32 Cdo 3800/2007, ze dne 15. 5. 2008.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu 32 Odo 861/2001, ze dne 30. 7. 2003.

⁵⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu 29 Odo 813/2001.

⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu České Republiky, III. ÚS 3087/08, ze dne 17. 6. 2009.

jako promlčení nebo speciální ustanovení o odstoupení od smlouvy se posuzovalo v režimu Obchodního zákoníku.

K závěru, že komplexní úpravu o bezdůvodném obohacení Obchodní zákoník neobsahuje nutno dodat, že právo na vydání bezdůvodného obohacení bylo zde výslovně stanoveno v rámci ochrany proti zásahům do práv k firmě a proti nekalé soutěži.⁵⁹

3.3. Jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného obohacení a jejich vznik

Jak již bylo řečeno, úprava bezdůvodného obohacení byla obsažena ve Starém občanském zákoníku, co do vzniku, práv i povinností stran.⁶⁰ Institut byl definován v ustanovení § 451 v prvním odstavci, s tím, že v druhém odstavci byly vyjmenovány jednotlivé skutkové podstaty, ke kterým se přidávala i skutková podstata z ustanovení § 454. Jak vyplývá z odborné literatury,⁶¹ výčet skutkových podstat byl v zákoně vyjmenován taxativně a obecná definice bezdůvodného obohacení, tedy kdo se na úkor jiného obohatí, musí obohacení vydat, nepostačovala jako obecný důvod pro vydání obohacení. Vždy bylo třeba vztah podřadit pod některou ze skutkových podstat vyjmenovaných. Toto pravidlo mělo spíše teoretický význam, protože prakticky byly vztahy veskrze přiřaditelné k některé vybrané skutkové podstatě. Dále se budu zabývat popisem jednotlivých forem, a to zejména ve vztahu k obchodním vztahům.

3.3.1. Plnění bez právního důvodu

Bez důvodné obohacení vzniklo v okamžiku, kdy obohacený obdržel plnění, aniž by existoval jakýkoliv právní důvod.⁶² Právní důvod nesměl existovat již od počátku. Mohlo k tomu dojít například, pokud se někdo mylně domníval, že měl u určité osoby dluh, avšak tomu tak nebylo, tzv. plnění nedluhu. Nebo naopak dlužil, ale předal plnění jiné osobě než oprávněné, pak bylo možné požadovat plnění zpět. Judikatura obsahuje i další příklady, jako neoprávněně přijaté poukazy peněz, nárok na vrácení členského

⁵⁹ Srov. ustanovení §12 odst. 1 a §53 Obchodního zákoníku. Více v kapitole 3.4.

⁶⁰ Upraveno v §451 – 459 Starého občanského zákoníku.

⁶¹ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kolektiv Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-108-6, s. 1329 a Důvodová zpráva Opak. cit. k ustanovením §2991 – 3005.

⁶² Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kolektiv Opak. cit. s. 1329.

podílu ve stavebním bytovém družstvu, jestliže členství platně nevzniklo nebo peněžité náhrady za bydlení nebyly nepodložené užíváním právem.⁶³ Také v odborné literatuře je vysloveně uveden, jako příklad bezdůvodného obohacení, užívání cizí věci (bytu nebo nemovitosti) bez právního důvodu, kdy se na úkor vlastníka nemovitosti nebo věci neoprávněný uživatel bezdůvodně obohatil.

Pro případ obchodních závazkových vztahů bylo vždy důležité konkrétně posoudit situaci a zhodnotit, zda bezdůvodné obohacení bez právního důvodu vzniklo mezi podnikateli, při jejich podnikatelské činnosti. Pro představu, bych uvedla výše zmíněný judikát Nejvyššího soudu. Zde došlo k situaci, kdy nájemce nedal souhlas k podnájmu, již pronajatého prostoru, ale přesto další osoba po dohodě s nájemníkem užívala prostory jakoby k podnájmu. Stěžejním faktorem byly skutečnosti, že jednak nájemce měl ve své sféře podnikatelské činnosti pronájem nemovitostí a na druhé straně obohacená osoba, jakoby v podnájmu, provozovala v prostorách podnikatelskou činnost. Na základě těchto faktů soud posoudil bezdůvodné obohacení jako obchodně právní vztah.⁶⁴ Lze shrnout, že bylo důležité posoudit, jestli nájemce i obohacený byli podnikateli a dále, jestli užívání těchto nebytových prostor sloužilo pro jejich podnikatelskou činnost. Kdyby mezi nimi mohl vzniknout v této věci závazkový vztah, byl by jistě obchodní povahy.

3.3.2. Plnění z neplatného právního úkonu

Bezdůvodné obohacení vzniklo, i když někdo plnil z neplatného právního úkonu. Na rozdíl od prvního případu v kapitole 3.3.1, právní důvod zde existoval, avšak nebyl platný, a to buď absolutně nebo relativně. Relativní neplatnosti však bylo třeba se dovolat. Jak absolutně, tak relativně neplatný právní úkon (v případě dovolání se neplatnosti) byl neplatný *ex tunc*.

Rozdílné byly okamžiky vzniku bezdůvodného obohacení u těchto dvou forem neplatnosti, od kterých se dále odvíjel počátek běhu promlčecí doby. Plnění z absolutně neplatného právního úkonu se stalo bezdůvodným obohacením v okamžiku jeho přijetí a promlčecí doba začala běžet. Kdežto u relativně neplatného právního úkonu, kdy se oprávněná strana dovolala neplatnosti, se stalo takové plnění bezdůvodným obohacením

⁶³ Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 34/74.

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu 32 Cdo 2436/2009, ze dne 1. 6. 2010.

a počátek promlčecí doby začal běžet, až dovoláním se neplatnosti. Pro určení neplatnosti obchodně závazkových vztahů se použila ustanovení Starého občanského zákoníku s doplněním několika ustanovení z Obchodního zákoníku.⁶⁵ Ustanovení týkající se obchodních závazkových vztahů byla zásadně posuzována z hlediska platnosti či neplatnosti absolutní. Nutno dodat, že případy právních úkonů, které byly neplatné relativně, byly taxativně vyjmenována v ustanovení § 40a Starého občanského zákoníku, ale tento výčet nevyjmenoval jediný obchodně závazkový vztah. Jako o relativně neplatný právní úkon, se za určitých podmínek mohlo jednat, v případě, že byl takový úkon neplatný jen pro nedostatek formy, k tomu podrobněji dále.

Jako bezdůvodné obohacení z neplatného právního důvodu bylo možno považovat například plnění z neplatné smlouvy o dílo, která byla prohlášena za neplatnou pro neurčení ceny nebo způsobu jejího výpočtu. Zhotovitel mezitím věc opravil, ale nebyla mu zaplácena odměna, právě s odvoláním se objednatel na neplatnost smlouvy. To znamená, že původní objednatel se obohatil o tento provedený výkon. V takové situaci, bylo třeba nahradit zhotoviteli bezdůvodné obohacení.⁶⁶ Ke stanovení rozsahu bezdůvodného obohacení se podrobněji vyjádřím v kapitole 3.8.

Pro případ sporu o vydání bezdůvodného obohacení, protože bylo plněno z neplatného právního důvodu se povětšinou posuzování platnosti úkonu odehrávalo v rámci jednoho řízení, jehož předmětem bylo vydání bezdůvodného obohacení. Pokud tedy nebylo vydáno předcházející pravomocné rozhodnutí o neplatnosti právního úkonu, bylo na soudu rozhodnout o platnosti právního úkonu, jako o předběžné otázce. Jinými slovy, ten který žádal vydání bezdůvodného obohacení na základě tvrzení, že plnil z neplatného právního úkonu, pak mohl, bez předchozího řízení o platnosti takového úkonu, žádat rovnou vydání bezdůvodného obohacení a v řízení soud nejdříve rozhodl o ne/platnosti úkonu a případně dále o povinnosti vydat bezdůvodné obohacení.

3.3.3. Právní důvod dodatečně odpadl

Tato skutková podstata byla vyčleněna z případů dříve spadajících do plnění bez právního důvodu novelou Starého občanského zákoníku č. 131/1982 Sb. Bezdůvodné obohacení tedy vzniklo, když bylo plněno z právního důvodu, který ale dodatečně

⁶⁵ Viz ustanovení §37 a násl. Starého občanského zákoníku a ustanovení §266 Obchodního zákoníku.

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu 32 Odo 1754/2006, ze dne 10. června 2008 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 26 Odo 1790/2006, ze dne 24. 4. 2008.

odpadl. Získání bezdůvodného obohacení se pojilo k okamžiku zániku důvodu plnění, což bylo rozhodné pro počátek běhu promlčecí doby.⁶⁷

Příkladem takové situace byly zejména případy odstoupení od smlouvy. Obchodní zákoník obsahoval speciální ustanovení odlišující postup odstoupení od smlouvy od občanskoprávní úpravy.⁶⁸ Dále sem patřily případy zániku závazku v důsledku dodatečné nemožnosti plnění⁶⁹ nebo pokud někdo plnil podle pravomocného konstitutivního rozhodnutí, které bylo následně zrušeno. K bezdůvodnému obohacení v posledním příkladu ale docházelo, jen pokud právní důvod plnění nevyplýval z hmotného práva, tedy bez rozhodnutí by povinnost neexistovala a takovou otázku řešil soud jako předběžnou.⁷⁰ Podle soudní praxe byly považovány za bezdůvodné obohacení i případy, kdy někdo převzal zálohu na plnění podle smlouvy (nejčastěji kupní), která nebyla nakonec uzavřena. Záloha se stala bezdůvodným obohacením v okamžiku, kdy bylo zřejmé, že se smlouva neuskuteční.⁷¹

3.3.4. Prospěch z nepoctivých zdrojů

Pro pojem nepoctivých zdrojů neexistovala zákonná definice. Bylo nutné vycházet z obecného významu pojmu a zejména ze soudní praxe. Obecně se za nepoctivý zdroj považoval „*takový způsob nabytí hodnot, který není v právním řádu uznáván.*“⁷² Na první pohled se zdá, že přicházel v úvahu pouze prospěch získaný trestnou činností. Bylo ale nerozhodné pro posuzování vzniku takového obohacení, jestli se skutek projednával v trestním nebo přestupkovém řízení, případně jak bylo rozhodnuto.

Ze soudních rozhodnutí lze uvést příklady, jednak tedy prospěchu získaného trestnou činností a neoprávněným podnikáním,⁷³ v takovém spojení byla tato skutková podstata využívána zejména v minulém režimu. Jak uvedl Nejvyšší soud, bylo ale třeba vykládat tato ustanovení o bezdůvodném obohacení hlavně s ohledem na posun hodnot společnosti a na demokratické principy a principy právního státu. Uzavřel tedy, že „*majetkový prospěch z nepoctivých zdrojů získá i ten, kdo užíval či si přisvojil hodnoty*

⁶⁷ Více viz kapitola 3.6.1.

⁶⁸ Viz kapitola 3.5.

⁶⁹ Viz ustanovení §354 Obchodního zákoníku.

⁷⁰ Švestka J., Spáčil J., Škárková M., Hulmák M. a kolektiv Opak. cit. s. 1331.

⁷¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu 25 Cdo 968/1999, ze dne 30. 1. 2001.

⁷² Švestka J., Spáčil J., Škárková M., Hulmák M. a kolektiv Opak. cit. s. 1331.

⁷³ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 28 Cdo 964/2008.

*vyhrazené podle práva jinému, zejména nepočínal-li si v dobré víře.*⁷⁴ Dále judikatura pod tuto skutkovou podstatu zahrnuje případy činností, které nebyly trestnou činností nebo činností z různých důvodů trestně nepostižitelnou (pro nepřičetnost pachatele, pro amnestii), ale byla v rozporu s dobrými mravy, jako například lichva, provize vyšší než je obvyklá v obchodním styku či příliš vysoké úroky. Nebo dále činností, která neodpovídala zásadám poctivého obchodního styku, kam by se daly zařadit spekulace s cizí měnou nebo obchodování s pašovaným zbožím.⁷⁵ Dalším příkladem bezdůvodného obohacení z nepoctivých zdrojů bylo užití podobizny, obrazového či zvukového snímku fyzické osoby k jiným účelům, než zahrnutým do tzv. zákonných licencí podle § 12 odst. 2 a 3 Starého občanského zákoníku, bez souhlasu dotčené osoby.⁷⁶ Aktivně legitimován pro uplatnění takového nároku byl ten, na jehož úkor se někdo obohatil vůči tomu, kdo se takto bezdůvodně obohatil.

Soudy řešily a řeší mnoho žalob s nárokem na vrácení bezdůvodného obohacení, avšak je třeba konstatovat, že použití konkrétně skutkové podstaty jeho získání z nepoctivých zdrojů bývala nejméně užívanou.⁷⁷

Protože zákonná definice pojmu nepoctivých zdrojů neexistovala, pak obecné určení rámce záviselo na judikatuře. Tato skutková podstata byla popsána v podstatě pouze kazuisticky a používala se zřídka, protože drtivá většina případů byla podřazena pod jinou skutkovou podstatu. Jinými slovy, právní konstrukce této skutkové podstaty nebyla dotažena do konce a význam této úpravy se dále přetvořil po revoluci.

3.3.5. Plnění za jiného

Tato skutková podstata byla obsažena v samostatném ustanovení § 454 Starého občanského zákoníku. Pro použití této skutkové podstaty musely být splněny následující předpoklady:⁷⁸

- i. Třetí osoba poskytla jinému (věřiteli) plnění, které mělo majetkovou hodnotu, aniž by takovou povinnost měla,
- ii. tato třetí osoba plnila namísto dlužníka, který byl právě věřiteli zavázán,

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu 28 Cdo 964/2008, ze dne 15. 5. 2008.

⁷⁵ Srov. s Rozsudkem Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 34/74, ze dne 28. března 1975
Rozsudek Nejvyššího soudu 28 Cdo 4755/2009, ze dne 20. července 2011.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 28 Cdo 4755/2009, ze dne 20. 7. 2011.

⁷⁷ Mgr. Ing. Dušan Hrabánek: Bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů, Právní fórum 2011/9.

⁷⁸ Srov. Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kolektiv Opak. cit. s. 1337.

- iii. věřitel, který přijímal plnění si byl vědom, že toto plnění představuje plnění za jinou osobu - jeho dlužníka,
- iv. přičemž nemělo právní relevanci, zda dlužník s takovým úkonem souhlasil, ovšem třetí osoba nesměla plnit věřiteli za dlužníka proti jeho vůli; a
- v. konečně přijetím takového plnění věřitelem od třetí osoby, zanikl dluh dlužníka.

Jinými slovy, poté co třetí osoba vědomě plnila za jiného dlužníka určitý dluh, u věřitele tento dluh zanikl. V tom okamžiku původní dlužník přestal být dlužníkem vůči tomuto věřiteli. Protože dluh nezanikl tím, že by si dlužník ubral ze svého majetku, ale naopak si třetí osoba ubrala ze svého majetku na úkor dlužníka, pak byla tato třetí osoba oprávněna žádat vrácení bezdůvodného obohacení od dlužníka. Shodně se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí.⁷⁹

Bylo nutné, aby strany věděly kdo za koho plnil. Pokud by si třetí osoba například myslela, že ona sama dluží, pak by se jednalo o plnění bez právního důvodu a zároveň by se změnilы subjekty vztahu bezdůvodného obohacení, protože třetí osoba by měla nárok na vrácení plnění vůči tomu, komu plnila. Mohlo by dojít i k situaci, kdy třetí osoba plnila za jiného, ale až v době, kdy dluh neexistoval, pak by se opět jednalo o plnění bez právního důvodu a povinný k vrácení plnění, by byla osoba, která jej přijala.⁸⁰

3.3.6. Negativní vymezení bezdůvodného obohacení

V zákoně byly vyjmenovány i případy, kdy určité plnění nebylo možné vymáhat jako bezdůvodné obohacení u soudu ani jiného autoritativního orgánu. Jednalo se o tzv. naturální obligace. Přestože naturální obligace nebyly vymahatelné, tak ale právně existovaly, tedy zakládaly nárok na plnění, a proto při jejich dobrovolném splnění nevzniklo bezdůvodné obohacení. Jednalo se o tři situace, a to splnění promlčeného dluhu, splnění dluhu neplatného pro nedostatek formy nebo přijetí plnění z her a sázek.

Promlčený dluh měl pouze oslabenou právní ochranu, ale stále existoval, tedy pokud dlužník takový dluh dobrovolně splnil, pak se takové plnění nepovažovalo za bezdůvodné obohacení. Nevymahatelnost promlčeného dluhu platila pouze, pokud dlužník uplatnil námitku promlčení, jinak jestli dlužník v případě sporu nenamítal

⁷⁹ Viz např. Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 970/2006, ze dne 28. května 2008.

⁸⁰ Viz také Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 289/2001, ze dne 30. 6. 2003.

promlčení, pak soud přikázal i takový dluh splnit. V první situaci, pokud dlužník promlčení namítl, byl nárok na plnění zamítnut. Věřiteli ale mohl svědčit za určitých okolností i promlčený dluh. V obchodních vztazích mohla věřiteli svědčit i promlčená povinnost dlužníka na plnění, pokud se jejich pohledávky již dříve setkaly, tedy mohly být použity k započtení v minulosti.⁸¹

Za bezdůvodné obohacení se nepovažovalo, pokud někdo přijal plnění z neplatného právního úkonu jen pro nedostatek formy. Principem obchodního práva byla bezformálnost. Projev vůle jedné strany se měl vykládat podle jejího úmyslu, jestliže druhé straně byl úmysl znám.⁸² Ovšem někdy byla pro určitý úkon předepsána zvláštní forma, jako písemná forma nebo forma notářského zápisu nebo si zvláštní formu mohly dohodnout strany mezi sebou. Jak již bylo řečeno, pro platnost právních úkonů se použila ustanovení Starého občanského zákoníku, s doplněním několika ustanovení z Obchodního zákoníku.⁸³ Právní úkon, který nebyl učiněn ve formě, kterou vyžadoval zákon nebo dohoda účastníků, byl neplatný.⁸⁴ Právní úkon, s ohledem na tuto práci například obchodní smlouva, byla neplatná absolutně, pokud nebyla dodržena zákonem předepsaná forma. Relativní neplatností byl stižen obchodní závazkový vztah, pokud při jeho ujednání nebyla dodržena forma, kterou si dohodly strany.⁸⁵ Použití tohoto ustanovení předpokládalo, že obchodní závazkový vztah netrpěl jinou vadou, která by způsobila relativní či absolutní neplatnost. Například neplatný pro nedostatek formy by byla úkon, kdyby věřitel přijal plnění od dlužníkovu ručitele, aniž by ručitel písemně prohlásil, že věřitele uspokojí, pokud dlužník nesplní závazek.⁸⁶

Posledním případem naturální obligace zahrnuté do tohoto ustanovení byly výhry ze sázek a her, stejně jako pohledávky z půjček, vědomě poskytnutých do sázky nebo hry.⁸⁷ Takový postup se ale neuplatnil a tedy práva se nestala naturálními obligacemi, pokud šlo o podnik provozovaný státem nebo podnik úředně povolen.⁸⁸ Obligace se stala naturální již při svém vzniku, na rozdíl od dluhu, který se naturální obligací stal až marným uplynutím promlčecí doby. Jinými slovy, opět nebylo možné vymoci takové

⁸¹ Viz ustanovení §358 Obchodního zákoníku a Plíva, S., Opak. cit. s. 129.

⁸² Srov. ustanovení §266 Obchodního zákoníku.

⁸³ Srov. §37 Starého občanského zákoníku a §266 a násl. Obchodního zákoníku.

⁸⁴ Viz §40 odst. 1 Starého občanského zákoníku.

⁸⁵ Srov. ustanovení §40a, třetí věta, Starého občanského zákoníku.

⁸⁶ Viz ustanovení §303 Obchodního zákoníku.

⁸⁷ Srov. ustanovení §845 odst. 2, Starého občanského zákoníku.

⁸⁸ Srov. ustanovení §846 Starého občanského zákoníku.

pohledávky soudní cestou, ale pokud byly splněny dobrovolně, pak se o bezdůvodné obohacení nejednalo.

Důvodem takovéto slabší ochrany popsanych právních nároků byla evidentně nízká motivace zákonodárce převážně z morálního hlediska, tedy neměl zájem podporovat takové jednání, při kterém dotčené pohledávky vznikaly. Jinými slovy, nebyl zde zájem na nekontrolovaném sázení o peníze a případnému zadlužování se. Stejně tak mělo toto ustanovení sloužit jako motivace pro všechny, hledět si svých obligačních práv a včas je uplatňovat, jinak hrozilo jejich oslabení.

3.4. Bezdůvodné obohacení v Obchodním zákoníku

Obchodní zákoník obsahoval nad úpravu bezdůvodného obohacení ve Starém občanském zákoníku zvlášť právo na vydání bezdůvodného obohacení v ustanovení § 12 odst. 1 Obchodního zákoníku, jakožto ochranu firmy, kdy byla dotčená osoba oprávněna žádat bezdůvodné obohacení za neoprávněné užívání firmy. Další speciální nárok obsahoval Obchodní zákoník v § 53 a § 54 odst. 1, který přiznával práva osobám na ochranu před nekalou soutěží. Jako nejčastější skutkové podstaty v obchodním právu, přesto ale byly používán výčet uvedený ve Starém občanském zákoníku. Výslovně ve spojení s bezdůvodným obohacením v Obchodním zákoníku upozornila Schöblová a Ondřejová⁸⁹ na potíže s dokazováním výše obohacení. Předpokládám, že to vysvětluje i skutečnost, že Nejvyšší soud dosud nejudikoval nic ohledně práva na vydání bezdůvodného obohacení podle § 12, § 53 nebo konkrétně § 54 odst. 2 Obchodního zákoníku.

3.5. Účinky odstoupení od smlouvy, speciální úprava v Obchodním zákoníku

Obchodní zákoník obsahoval vlastní úpravu odstoupení od smlouvy, a proto se ustanovení Starého občanského zákoníku nepoužila.⁹⁰ V ustanoveních § 344 až § 351 Obchodního zákoníku byla obsažena obecná pravidla odstoupení od smlouvy pro

⁸⁹ Schöblová B., Ondřejová D. Dokazování ve sporech z nekalé soutěže z pohledu teorie a praxe. In: Právní fórum, rok 2010, č. 7, str. 377.

⁹⁰ Bejček J. Odstoupení od smlouvy v obchodních vztazích podléhá regulaci v obchodním zákoníku a právní úprava odstoupení v občanském zákoníku se nepoužije. ASPI a.s. [databáze ASPI]. [citováno dne 27. září 2014].

případy obchodních smluv, které neměly svou speciální úpravu. K takovým smluvním typům, které měly vlastní úpravu odstoupení od smlouvy v Obchodním zákoníku patřila například smlouva kupní (§ 436 a 437), smlouva o prodeji podniku (§ 486), smlouva o koupi najaté věci (§ 495), smlouva o úvěru (§ 505, 506 a 507)⁹¹ nebo smlouva o dílo (§ 547, 550, 552, 564).⁹² Obchodní zákoník obsahoval částečnou odlišnou úpravu bezdůvodného obohacení v § 351 odst. 2, které se užilo namísto ustanovení § 457 Starého občanského zákoníku.⁹³ Nejednalo se o zcela odlišnou úpravu. Také bylo třeba, aby strana, jíž bylo poskytnuto plnění, toto plnění vrátila. To znamená, že vztah byl synallagmatický a povinnost obou stran k plnění byla na sebe vzájemně navázána.⁹⁴ To neplatilo, pokud smlouva zavazovala jen jednu stranu nebo jestli dosud plnila jen jedna strana, pak synallagmatický vztah nevznikl. Ovšem nad rámec občanskoprávní úpravy se přidávala povinnost vrátit peněžité plnění spolu s úroky z prodlení určené ve smlouvě nebo obecně stanovené v § 502 Obchodního zákoníku. Dalším právem a povinností nad rámec občanskoprávní úpravy, bylo pravidlo, že ta strana, která odstoupila od smlouvy a musela vracet plnění, měla nárok na úhradu nákladů s tím spojených. Například leasingový pronajímatel, který odstoupil od smlouvy měl nárok na náhradu nákladů spojených s převozem vozu od leasingového nájemce nebo jeho úschovou či zpeněžením.⁹⁵ Pokud závazek zanikl pro nemožnost plnění, pak se postupovalo obdobně.⁹⁶

Je nutné jednak dodat, že pokud došlo k odstoupení od smlouvy v obchodněprávních vztazích, smlouva byla zrušena *ex nunc*, což vyplývá z ustanovení § 349 Obchodního zákoníku.⁹⁷ Z toho se dále vyvozoval vznik bezdůvodného obohacení z právního důvodu, který dodatečně odpadl. K problémům při vzájemném vracení si plnění docházelo při prodeji nemovitosti. Právě ale v případě prodeje nemovitosti mezi podnikateli se uplatnilo při odstoupení od smlouvy pravidlo zániku smlouvy *ex nunc*.⁹⁸ V případě, že by k odstoupení od smlouvy došlo v době, kdy původní nabyvatel byl stále vlastníkem nemovitosti, pak by si podle ustanovení § 351

⁹¹ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu 32 Cdo 513/2010, ze dne 17. 1. 2012.

⁹² Viz zmíněná ustanovení z Obchodního zákoníku.

⁹³ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2007.

⁹⁴ Srov. nálež Ústavního soudu I. ÚS 383/05, ze dne 10. 10. 2007.

⁹⁵ Tamtéž cit. 93.

⁹⁶ Viz ustanovení §354 Obchodního zákoníku.

⁹⁷ Srov. také Plíva S. Opak. cit. s. 117.

⁹⁸ Pro režim Obchodního zákoníku a použití ustanovení o kupní smlouvě ze Starého občanského zákoníku a Obchodního zákoníku srov. Čech P. Znovu ke koupi nemovitosti mezi podnikateli, Právní rádce 3/2009 a Chalupa L., Více ke kupní smlouvě na nemovitosti v režimu obchodního zákoníku, Právní rádce 7/2009.

Obchodního zákoníku musely strany vrátit to plnění, co nabyly, a tak by se opět stal vlastníkem nemovitosti původní prodávající. Jinak by tomu bylo, pokud by již dalším převodem nabyla nemovitost třetí osoba. V takové chvíli by se aplikovalo ustanovení § 458 odst. 1 Starého občanského zákoníku a plnění namísto převodu nemovitosti by se nahradilo plněním peněžitým.⁹⁹

Také se dovozovalo, že úprava v Obchodním zákoníku byla dispozitivní s výjimkou § 344 Obchodního zákoníku.¹⁰⁰ Co se týče dispozitivní úpravy v obchodních závazkových vztazích, bylo možné ve smlouvě ujednat odlišný postup vyčíslení si vzájemných pohledávek. Například leasingové smlouvy často upravovaly samy nebo odkazovaly na obchodní podmínky, kde bylo upraveno ujednání o tzv. konečném vyrovnání. Pak si strany při předčasném ukončení smlouvy vyúčtovaly vzájemné pohledávky, podle těchto dohodnutých pravidel.¹⁰¹ Takové ujednání nemělo ale vliv na počátek a plynutí promlčecí doby na vydání bezdůvodného obohacení.

3.6. Promlčení v obchodním právu

Promlčení bylo v Obchodním zákoníku upraveno odlišně od úpravy promlčení občanskoprávních vztahů. Závěry na otázku na jaké všechny případy aplikovat promlčení z Obchodního zákoníku anebo ze Starého občanského zákoníku, musela interpretovat judikatura a odborná veřejnost. Dvojkolejnost úpravy závazkových vztahů obchodních, jakožto vztahů mezi profesionály a občanských, působila obtíže rozhodovací praxi obecně. Protože byl institut bezdůvodného obohacení obsažen pouze ve Starém občanském zákoníku, bylo nutné jasně rozsoudit jaká ustanovení použít pro posuzování promlčení.

Promlčení bylo v Obchodním zákoníku upraveno v § 387 až § 408 a všechna byla kogentní. Po uplynutí promlčecí doby bylo právo zeslabeno a dlužník mohl vznést námitku promlčení. Tím samozřejmě právo nezaniklo, ale stalo se nevymahatelným, jak bylo popsáno v kapitole 3.3.6. Obchodní zákoník obsahoval obecnou promlčecí dobu čtyři roky, která začala běžet ode dne, kdy mohlo být právo uplatněno před soudem u práv vymahatelných u soudu resp. u práv uskutečnit právní úkon ode dne, kdy takový

⁹⁹ Zbranková R. Jak čelit možnosti „zrušení“ vlastnického práva v důsledku odstoupení předchozího převodce od smlouvy o převodu nemovitosti?, Bulletin advokacie 11-12/2006, s. 79.

¹⁰⁰ Srov. ustanovení §263 odst. 1, Obchodního zákoníku.

¹⁰¹ Tamtéž cit. 93.

úkon mohl být učiněn.¹⁰² Zákon stanovoval i odchylky, například u práva na náhradu škody promlčecí doba počala běžet, jakmile se poškozený o škodě dozvěděl, avšak nejpозději bylo možné právo uplatnit do deseti let od porušení povinnosti.¹⁰³ Před počátkem i za trvání běhu promlčecí doby, mohl dlužník písemným prohlášením promlčecí dobu prodloužit, ale celková délka promlčecí doby nesměla přesáhnout deset let.¹⁰⁴ Naopak bylo vyloučeno jakékoliv zkrácení promlčecí doby.¹⁰⁵ Dále písemné uznání závazku, zaplacení úroků z dlužné částky anebo částečné plnění dluhu znamenalo přetržení promlčecí doby, která v tu chvíli začala běžet znovu, bez ohledu na to, zda dluh byl již promlčen nebo ne. Další změnu způsobilo, když věřitel uplatnil právní úkon zahájení soudního řízení k vymožení své pohledávky nebo uplatnil právo již probíhajícím řízením. Došlo tzv. stavení promlčení a promlčecí doba přestala běžet, pokud ale nebylo v řízení rozhodnuto o tomto právu, pak se mělo za to, že promlčecí doba běžet nepřestala.¹⁰⁶

Pro závazkové vztahy upravené v Obchodním zákoníku nebylo pochyb, jakou úpravu promlčení použít, ovšem rozporuplné byly do určité doby závazkové vztahy sice obchodní, ale jejichž úprava vycházela jen ze Starého občanského zákoníku. Přesně takovým případem byl i institut bezdůvodného obohacení, jako obchodní závazkový vztah.

3.6.1. Promlčení bezdůvodného obohacení v obchodním právu, počátek běhu promlčecí doby

Ke vzniku bezdůvodného obohacení jako k obchodnímu závazkovému vztahu mohlo dojít, jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách.¹⁰⁷ Protože ale promlčení bezdůvodného obohacení nemělo v Obchodním zákoníku výslovnou úpravu, bylo třeba dovodit, jestli Obchodní zákoník obsahoval komplexní úpravu promlčení nebo pouze částečnou.¹⁰⁸

¹⁰² Viz ustanovení §391 Obchodního zákoníku.

¹⁰³ Viz ustanovení §398 Obchodního zákoníku.

¹⁰⁴ Viz ustanovení §401 Obchodního zákoníku.

¹⁰⁵ Viz Plíva S. Opak. cit. s. 131.

¹⁰⁶ Viz tamtéž, s. 134.

¹⁰⁷ Především kapitole 3.2.

¹⁰⁸ Srov. konkrétní úpravu v ustanovení §107 Starého občanského zákoníku.

Judikaturu ve věci aplikovatelnosti promlčení z Obchodního zákoníku ve své době sjednotil senát Nejvyššího soudu ČR.¹⁰⁹ Rozhodl, že promlčení v Obchodním zákoníku má komplexní povahu a tedy v případě promlčení bezdůvodného obohacení je třeba aplikovat obecná ustanovení o promlčení v Obchodním zákoníku o počátku běhu promlčecí doby a její délku.¹¹⁰ Jinými slovy, na bezdůvodné obohacení se vztahovala čtyřletá promlčecí doba a ne, jak tomu bylo ve Starém občanském zákoníku, kdy se právo na vydání bezdůvodného obohacení promlčelo v subjektivní lhůtě dvou let, maximálně do tří let (šlo-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, pak se objektivní lhůta prodloužila na deset let), kdy k bezdůvodnému obohacení skutečně došlo.¹¹¹ V odborné literatuře byly formulovány stejné závěry.¹¹² Praxe soudů se dále řídila a potvrzovala takové pravidlo, tedy neaplikovat ustanovení o promlčení Starého občanského zákoníku.¹¹³ Nutno dodat, že i po takovém rozhodnutí stále zůstala otevřena diskuze v některých dalších otázkách.¹¹⁴ Nejvyšší soud však následně přehodnotil svůj závěr o komplexnosti úpravy promlčení v Obchodním zákoníku v souvislosti s bezdůvodným obohacením. Judikoval, že ona komplexnost úpravy promlčení v Obchodním zákoníku musí být chápána pouze ve vztahu k běhu a délce všech promlčecích dob. Pokud se tedy jedná na vrácení nároku z neplatné smlouvy, pak je třeba užít ustanovení § 394 odst. 2 a § 397 Obchodního zákoníku. Ale dále tím není vyloučeno použití § 107 odst. 3 Starého občanského zákoníku.¹¹⁵ V tomto ustanovení nešlo totiž ani o otázku běhu ani o délku promlčecí doby, ale říkalo, že v případě neplatné nebo zrušené smlouvy si obě strany musely vrátit plnění ze smlouvy a hlavně, že soud přihlédne k námitce promlčení pouze, pokud ji mohou uplatnit účastníci oba.¹¹⁶ Soud tento případ řešil pro neplatnost smlouvy o koupi nemovitostí mezi podnikateli, pak je takový závěr logický, protože vlastnické právo se nepromlčuje. Jinými slovy, pokud by se tato námitka promlčení mohla uplatit kdykoliv a tím by nárok na vrácení kupní ceny za prodej nemovitostí nemohl být po

¹⁰⁹ Weinhold D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. Třetí vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 69. ISBN 978-80-7400-183-3. Cituje: Rozhodnutí velkého senátu obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR 35 Odo 619/2002, ze dne 18. června 2003.

¹¹⁰ Rozhodnutí velkého senátu obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR 35 Odo 619/2002, ze dne 18. června 2003.

¹¹¹ Viz ustanovení §107 odst. 1 a 2 Starého občanského zákoníku.

¹¹² Křetínský D. K promlčení práva na vydání předmětu bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích, [Právní rozhledy 1/1998, s. 18]

¹¹³ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Cdo 3800/2007, ze dne 15. 5. 2008.

¹¹⁴ Weinhold D. Opak. cit. s. 69., Cituje: Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 28 Cdo 2976/2007, který se zabývá použitím ustanovení o promlčení z Obchodního zákoníku před 1. lednem 2001 pro smluvní typ upravený pouze ve Starém občanském zákoníku, uzavíraných mezi osobami podle § 261 odst. 1 a 2 Obchodního zákoníku. A dále upozorňuje na debatu o použitelnosti § 107 odst. 3 Starého občanského zákoníku v odborné literatuře.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 31 Cdo 4781/2009, ze dne 16. 5. 2012.

¹¹⁶ Viz ustanovení §107 odst. 3, Starého občanského zákoníku.

čtyřech letech vrácen, avšak vlastnictví by bylo zpět určeno na tehdejšího prodávajícího, došlo by k neúměrným rozdílům pro vymožení jednotlivých práv stojících proti sobě. Nejvyšší soud tak změnil postup pro posuzování promlčení a judikoval, že i v souvislosti s obchodními závazkovými vztahy, je třeba nahlédnout do Starého občanského zákoníku, zda se neobjevuje speciální úprava promlčení mimo úpravu jejího běhu nebo délky. Komplexnost úpravy promlčení v obchodním zákoníku se dále vztahovala konkrétně na běh a délku promlčecí doby. Je otázkou, zda by nebylo vhodnějším řešením poukázat na zásadu soukromoprávní rovnosti stran, kdy by se vlastně principiálně muselo postupovat podle ustanovení § 107 odst. 3 Starého občanského zákoníku, ale nebylo by třeba narušit konstrukci komplexnosti úpravy Obchodního zákoníku. Podobný závěr dokonce nastínil i Ústavní soud ve své usnesení: „výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil (...)“¹¹⁷ Použitím takového tvrzení by Nejvyšší soud nemusel narušit komplexní posouzení otázky promlčení v Obchodním zákoníku.

Co se týče počátku běhu promlčecí doby pro uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení, posuzovala se podle obecných ustanovení Obchodního zákoníku. Konkrétně doba začala běžet ode dne, kdy mohlo být právo poprvé uplatněno u soudu nebo ode dne, kdy jedna ze stran odstoupila od smlouvy, popřípadě dnem, kdy došlo k plnění podle neplatné smlouvy.¹¹⁸

3.7. Funkce úpravy bezdůvodného obohacení

Úprava bezdůvodného obohacení byla vytvořena s cílem, aby se fyzická nebo právnická osoba neobohatila na úkor jiné osoby proti dobrým mravům a v nesouladu s právními předpisy. Právní úprava pro takové účely plnila zejména funkci uhrazovací, neboli reparační či restituční. Jinými slovy, osobě, na jejíž úkor se někdo obohatil, musela obohacená osoba vrátit vše, co takto nabyla. Pokud nebyla možná naturální restituce, tedy vrácení konkrétního předmětu plnění získaného jako bezdůvodné

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 262/10, ze dne 16. 9. 2010.

¹¹⁸ Srov. ustanovení §391 odst. 1, §394 odst. 1 a 2, Obchodního zákoníku. Dále také Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 31 Cdo 4781/2009, ze dne 16. 5. 2012.

obohacení, zejména protože předmět již neexistoval nebo obohacení spočívalo ve výkonu práce, pak přicházela na řadu finanční náhrada.¹¹⁹ Takovým zpětným převedením majetkového prospěchu od osoby, která se bezdůvodně obohatila, byla vyvážena porušená majetková rovnováha a jistě tento institut patřil mezi záruky vlastnického práva, popřípadě jiných majetkových práv a hodnot postižených osob.¹²⁰

Nutno dodat, že v historii se k reparační funkci řadila i funkce represivní, a to za dob minulého režimu ve znění Starého občanského zákoníku do 31. prosince 1992.¹²¹ V této éře se institut nazýval neoprávněný majetkový prospěch, což je třeba si uvědomit pro studium judikatury z té doby.¹²² Protože předpokladem vzniku vztahu z bezdůvodného obohacení nebylo porušení žádné povinnosti, pak nebyla tato funkce patřičná.¹²³

Vymáhání nároků z bezdůvodného obohacení mělo v obchodním a obecně v soukromém právu subsidiární povahu. Takový přístup je patrný z judikatury Nejvyššího soudu, který popsal, že plnění na základě bezdůvodného obohacení je možné požadovat teprve tehdy, nelze-li uspokojit plnění z jiného titulu (především smlouvy nebo na základě vlastnického práva).¹²⁴ V dalším rozsudku Nejvyšší soud připustil možnost souběhu žaloby na vrácení bezdůvodného obohacení a žaloby na vydání věci podle ustanovení §126 odst. 1 Starého občanského zákoníku, tedy že vlastník na jehož úkor se někdo bezdůvodně obohatil zcizením věci, měl v podstatě možnost podat jednu z těchto žalob, buď na vydání věci anebo na vrácení bezdůvodného obohacení, popřípadě finančního ekvivalentu, pokud nebylo možné věc vydat.¹²⁵ Tím zda a jak měnil soud z vlastního rozhodnutí právní kvalifikaci, pojednávala další rozhodnutí Nejvyššího soudu.¹²⁶ Ze zásady subsidiarity se vymykal případ plnění na základě neplatné smlouvy. Důvodem jiného postupu byl zejména požadavek vzájemného plnění ze smlouvy zakotvený v §560 Starého občanského zákoníku, potažmo pro obchodní vztahy ustanovení §325 Obchodního zákoníku a také

¹¹⁹ Srov. ustanovení §458 odst. 1 Starého občanského zákoníku.

¹²⁰ Švestka J., et al. Občanské právo hmotné 2. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s. , 2009. Bezdůvodné obohacení, s. 516. ISBN 978-80-7353-473-4.

¹²¹ Srov. ustanovení §457 odst. 2 a 3 a §453a Starého občanského zákoníku ve znění do 31. 12. 1992.

¹²² Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmák M. a kolektiv Opak. cit. s. 1326.

¹²³ Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Opak. cit. s. 125.

¹²⁴ Srov. například Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, 21 Cdo 2113/2001, ze dne 17. 7. 2002 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, 28 Cdo 2406/2008, ze dne 12. 5. 2010.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, 33 Cdo 2034/1998, ze dne 8. 2. 2003.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 26 Cdo 3927/2008, ze dne 16. 11. 2011.

možnosti poskytnutí peněžité náhrady plynoucí z §458 Starého občanského zákoníku.¹²⁷ Jak plyne z rozsudku Nejvyššího soudu, rozhodovací praxe uplatňovala zásadu, že „*byl-li žalobou uplatněn nárok na peněžité plnění ze smlouvy a soud dospěl k závěru o neplatnosti smlouvy, nebyla změna žaloby nezbytným předpokladem k tomu, aby soud věc posoudil podle ustanovení o bezdůvodném obohacení.*“¹²⁸ Tento rozsudek odkazoval na případ, kdy ochuzený žádá vydání peněžitého plnění na základě smlouvy o podnájmu nebytových prostor, která se ale v průběhu řízení ukázala být neplatnou, a tak následovalo posouzení soudu, který změnil kvalifikaci případu v rámci tohoto případu na nárok z bezdůvodného obohacení, přestože se žaloba o tato ustanovení neopírala.¹²⁹ Jinými slovy, nebylo třeba měnit žalobu, pokud bylo potřeba posoudit nárok subsidiárně podle ustanovení o bezdůvodném obohacení, a tak si soud sám změnil právní kvalifikaci. Takový postup doplnil zásadu subsidiarity pro vzájemné nároky na peněžité plnění.

3.8. Rozsah a výše bezdůvodného obohacení

Starý občanský zákoník upřednostňoval naturální restituci, tedy vrácení konkrétního předmětu obohacení. Ale někdy, například při plnění smluv o dílo, bylo možné poskytnout jen peněžní náhradu. V takovém případě se dostávaly strany do situace, kdy musely výkon ohodnotit a přiřknout konkrétní částku, která se bude vracet. Nejvyšší soud přistupoval k vyčíslení peněžité náhrady bezdůvodného obohacení velmi kazuisticky a vyústilo to také v to, že při porovnání několika rozsudků Nejvyššího soudu nelze vyčíst, jaký postup určení náhrady byl správný. Zpravidla přistupoval soud k této problematice tak, že určil kolik by objednatel obvykle zaplatil za zhotovení díla. Zkrátka kolik by osoba zaplatila v daném místě a čase za stejnou službu, tedy cenou obvyklou.¹³⁰ Někdy ale soud rozhodoval podle jiných kritérií. Rozhodujícím v takových případech bylo, posouzení ceny určité věci nebo nemovitosti, na které byl proveden určitý výkon a náhrada za vydání bezdůvodného obohacení byla vypočítána jako rozdíl hodnoty věci před plněním a po plnění, tedy o kolik se věc zhodnotila, v takové výši

¹²⁷ Fiala J., Kindl M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 655.

¹²⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 1934/2001, ze dne 31. července 2003.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 26 Odo 1790/2006, ze dne 24. 4. 2008 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Odo 1245/2005, ze dne 30. 1. 2007.

musel obohacený nahradit výkon, toho, který plnil bezdůvodně.¹³¹ Podle důvodové zprávy k Novému občanskému zákoníku, právní praxe vychází z předpokladu, že výše náhrady má odpovídat obvyklé ceně.¹³² Jak ale vyplývá z různorodosti a kazuistiky judikátů, zdá se být nepochybně přínosné zakotvit takové pravidlo v zákoně, aby nedocházelo k nedůvodným odlišnostem při rozhodování.

¹³¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Cdo 1164/2013, ze dne 8. 7. 2014 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Cdo 389/2008, ze dne 30. 9. 2008.

¹³² Důvodová zpráva Opak. cit. k § 2999.

4. Úprava bezdůvodného obohacení účinná od 1. 1. 2014

Z pohledu obchodních závazkových vztahů, které se do konce roku 2013 podřizovaly režimu Obchodního zákoníku, došlo od počátku tohoto roku k zásadní změně. V důsledku velké rekonstrukce soukromého práva byla odstraněna dvojkolejná úprava obchodních závazkových vztahů a občanskoprávních vztahů. Zákonem č. 89/2012 Sb., Novým občanským zákoníkem byl zrušen Obchodní zákoník a veškerá úprava byla sjednocena. Některá pravidla či ustanovení, jako např. obecná ustanovení o obchodním tajemství, firmě nebo ustanovení o některých smluvních typech a zajištění závazků, byla převzata. Dále tedy obchodní právo není odděleno ve zvláštním kodexu, jak tomu bylo doposud, především vlivem komunistického režimu a vývoji práva po listopadové revoluci. Jinými slovy, došlo k dekodifikaci obchodního práva a na významu stoupl pojem a materie práva soukromého. Novela občanského zákoníku byla připravována přes patnáct let a cílem bylo vytvořit standardní občanský zákoník kontinentálního typu.¹³³ Myslím, že sloučení resp. integrace obchodních závazkových vztahů do tohoto kodexu byl vhodným krokem s ohledem na spravedlnost a pro soudy zcela jistě odpadne, do jisté míry, zbytečné rozhodování, zda se ten který závazkový vztah posoudí podle toho nebo onoho zákona, přestože principy sporu jsou stejné. Institut bezdůvodného obohacení doznal jistých změn, jak již terminologických, tak obsahových. Je zařazen do Hlavy IV. o závazcích z jiných právních důvodů, v ustanoveních od § 2991 až do § 3005 Nového občanského zákoníku.

4.1. Předpoklady vzniku vztahu z bezdůvodného obohacení

Jak již bylo zmíněno sjednocená úprava obchodněprávních a občanskoprávních vztahů z bezdůvodného obohacení doznává několika změn. První odstavec § 2991 stanoví: „*Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat oč se obohatil.*“¹³⁴ Tato klauzule je považována za obecnou skutkovou podstatu institutu bezdůvodného obohacení a následující odstavec demonstrativně vyjmenovává příklady konkrétních skutkových podstat, mezi které jsou zahrnuty typické a známé příklady, jako získání majetkového prospěchu bez právního důvodu, plnění z právní

¹³³ Viz Důvodová zpráva Opak. cit. s. 19.

¹³⁴ Viz ustanovení § 2991 odst. 1 Nového občanského zákoníku.

důvodu, který odpadl, protiprávní užití cizí hodnoty nebo plnění za jiného, co měl po právu plnit sám. Při srovnání s předešlou úpravou jsou tyto skutkové podstaty stejné až na protiprávní užití cizí hodnoty. Při důkladnějším zkoumání je však zjevné, že se prakticky jedná o dřívější skutkovou podstatu získání majetkového prospěchu z nepoctivých zdrojů, popsáno v kapitole 3.3.4, a tam zmíněného rozsudku,¹³⁵ který výslovně uvádí příklad pro praxi, že pod skutkovou podstatu je nutné zahrnout i případy užívání či přisvojení si hodnoty vyhrazené podle práva jinému. Jinými slovy, došlo zde k myšlenkovému posunu vstříc novému vnímání hodnot a tudíž k výstižnější a snad použitelnější definici pro praxi.

Bylo zjevně upuštěno od taxativního vymezení skutkových podstat, které byly kritizovány odbornou veřejností.¹³⁶ Dříve byla považována rozhodnutí soudů za nesprávná, pokud nepoukazovala na konkrétní případ bezdůvodného obohacení.¹³⁷ Je tedy zcela bezpochyby, možné použít současné úvodní ustanovení, jako skutkovou podstatu obecnou bez toho, aby musel být případ podřazen pod jednotlivou skutkovou podstatu, jak tomu bylo doposud. Je otázkou, jak velký vliv bude ale taková změna znamenat pro praxi, protože rozhodovací praxe nepoukázala na případy, které by se nedaly podřadit pod dosavadní výčet. Naopak, soud mnohdy extenzivním výkladem podřadil i nejednoznačné situace pod určitou skutkovou podstatu.¹³⁸

Nově se již nemusí opisovat osoby, jako „ten, kdo (...)“, ale jedná se o ochuzeného a obohaceného, což je jistě přínosem a jasně se takto daří strany vztahu rozlišit. Pro vznik vztahu z bezdůvodného obohacení je nutné se obohatit bez spravedlivého důvodu. Jak vyplývá z Důvodové zprávy, taková úprava je známa v mnoha západoevropských státech, vyskytuje se například i ve švýcarské nebo nizozemské právní úpravě.¹³⁹ Jinými slovy, pro rozhodnutí, zda je obohacení ospravedlněné nebo spravedlivé je třeba posoudit nejen ve spojení se souladem s právními předpisy, ale i ve spojení se slušností a zvyklostí ve společnosti.¹⁴⁰

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu 28 Cdo 964/2008, ze dne 15. 5. 2008.

¹³⁶ Eliáš K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. sv. Praha Linde 2008. s 1053. ISBN 978-80-7201-687-7

¹³⁷ Novotný P., Koukal P., Zahořová E. Nový občanský zákoník: Náhrada škody. Praha: Grada Publishing, a.s. 2014. s. 127. ISBN 978-80-247-5165-8.

¹³⁸ Adamová H.: Bezdůvodné obohacení In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 9. 2014] a zde citovaný Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 28 Cdo 1876/2009, ze dne 6. 11. 2009.

¹³⁹ Důvodová zpráva Opak. cit. k § 2991.

¹⁴⁰ Tamtéž.

Příkladem může být poskytnutí spropitného v restauraci.¹⁴¹ Pro úplnost, nárok na vydání bezdůvodného obohacení je stále podpůrný, je-li zde jiný právní základ pro uplatnění práva, například smlouva nebo nárok z náhrady škody postupuje podle ustanovení tomu odpovídajících.¹⁴²

4.2. Nové případy nespádající pod bezdůvodné obohacení

Výjimky ze vzniku povinnosti obohacení vydat i při naplnění předpokladů vzniku popsanych výše, popisuje ustanovení § 2992.¹⁴³ Ustanovení je konstruováno poměrně odlišně od dosavadní úpravy.¹⁴⁴

Povinnost obohacení vydat nevzniká v případě splnění dluhu. Taková věta ze zdá být zřejmá již z původního ustanovení, ale důvodová zpráva poukazuje na konkrétní sporné situace. Například strana splní dluh podle smlouvy, ale následně se bude odvolávat na to, že cena obvyklá je vyšší a tudíž, že byla ochuzena a věřitel se obohatil. V takové situaci tedy k bezdůvodnému obohacení nedochází. Stejným způsobem se postupuje i v opačném případě, tzn. že věřitel, který přijal plnění podle smlouvy, nemůže žádat více než ze vyplývá ze smlouvy s odvoláním na vyšší cenu obvyklou. Jinými slovy, jiná formulace ustanovení připouští v teoretické rovině, že by mohlo dojít k jakémusi „bezdůvodnému obohacení,“ které ale není nikdo povinen vydat. Prakticky se jedná o upřesnění terminologie a zamezení možných rozporů při aplikaci ustanovení. Taková formulace vyjasňuje obsah závazkových vztahů, tedy co bylo ve smlouvě platí. Smlouva byla vytvořena podle vůle stran a pozdější spekulace o výši úplaty je nepřijatelná. Povinnost vydat obohacení nevzniká ani v případě předčasně splněného dluhu.

Následně ustanovení hovoří i o případě, kdy nebylo právo na vydání uplatněno i když uplatněno být mohlo. Toto ustanovení zahrnuje za prvé i dřívější případy z negativního vymezení bezdůvodného obohacení, a to promlčená práva nebo zaniklá práva prekluzí, ale nadto se do této kategorie přidává i neuplatnění takového práva,

¹⁴¹ Portál Ministerstva spravedlnosti. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/bezduvodne-obohaceni/>

¹⁴² Pražák Z. Občanská zákoník II. s komentářem. Český Těšín: Poradce s.r.o. 2012. s. 279. ISBN 978-80-7365-338-5.

¹⁴³ Viz ustanovení § 2992 Nového občanského zákoníku.

¹⁴⁴ K tomu viz kapitolu 3.3.6.

keré mohlo být uplatněno, již v době dospělosti pohledávky.¹⁴⁵ Tedy příkladem, dva podnikatelé uzavřou smlouvu o určité výši plnění. Dlužník neplní v době splatnosti, ale až o šest měsíců později. Samozřejmě věřiteli přísluší zákonné nebo smluvené úroky z prodlení, případně dohodnutá smluvní pokuta. Věřitel ale nemůže požadovat vydání bezdůvodného obohacení z titulu, že dlužník si díky udržení této majetkové hodnoty ve výši plnění podle smlouvy, podle které měl plnit před šesti měsíci, nějakým způsobem zhodnotil majetek.

Dále nevzniká povinnost obohacení vydat, pokud někdo činí něco ve svém osobním zájmu nebo na vlastní nebezpečí. Může se jednat o případ tzv. pozitivních externalit, kde si soukromý investor nemůže přisvojit všechny výnosy ze své činnosti nebo majetku a tudíž si výnosy mohou přisvojit i ostatní.¹⁴⁶ Jinými slovy, když nějaký podnikatel postaví na vedlejším pozemku kancelářské budovy, pak podnikatelé provozující restaurační zařízení v přilehlých ulicích jistě můžou očekávat více zákazníků, ale nedá se hovořit o vzniku povinnosti bezdůvodné obohacení vydat. Nakonec jsou zde zahrnuty i případy, kdy někdo někoho obdaruje nebo obohatí bez úmyslu se právně zavázat.

Toto ustanovení tedy pamatuje na případy kdy „teoretický obohacený“ nemá povinnost obohacení vydat.¹⁴⁷ V dalších ustanoveních Nového občanského zákoníku připouští, že splnění tzv. naturálních obligací nezakládá právo na vrácení.¹⁴⁸

Co se týká dřívějšího zařazení přijetí plnění ze hry a sázky nebo půjčky pro účely sázky, taková úprava zůstává principiálně stejná, ale je přesunuta do oddílu o Sázce, hře a losu.¹⁴⁹

4.3. Restituční povinnost

Pokud dojde ke vzniku bezdůvodného obohacení, pak nastává otázka, jakým způsobem má obohacený vydat, oč se obohatil. V případě neplatné nebo zrušené smlouvy má strana, která plnila možnost žádat plnění zpět. Nově se přistupuje k situaci, kdy plnily podle neplatné nebo zrušené smlouvy strany obě. Již není nutné, aby strana,

¹⁴⁵ Důvodová zpráva Opak. cit. k § 2992.

¹⁴⁶ Srov. Urban J., Teorie národního hospodářství, 3. vydání, 2011 s. 101-104, 111. ISBN 978-80-7357-579-3.

¹⁴⁷ Viz ustanovení § 2992 Nového občanského zákoníku.

¹⁴⁸ Srov. ustanovení § 2997 a 2998 Nového občanského zákoníku.

¹⁴⁹ Srov. ustanovení § 2873 Nového občanského zákoníku.

co požaduje plnění zpět, podmiňovala svůj nárok na vrácení protiplněním.¹⁵⁰ Z důvodové zprávy vyplývá, že se odstraňuje takový požadavek proto, aby se neznevýhodňovala pozice žalující strany a tudíž, pokud obě strany plnily podle neplatné smlouvy, pak každá strana má svůj určitý nárok z bezdůvodného obohacení a je na ní, zda jej uplatní nebo ne. Jinými slovy, druhá strana má možnost námitku protiplnění, ale není to její povinností.¹⁵¹

Nový občanský zákoník klade důraz na dobrou víru zúčastněných osoby a v několika případech rozlišuje následky. V ustanovení § 2994 Nového občanského zákoníku je stanoveno, že pokud někdo užívá nebo požívá věc, kterou od někoho neoprávněně obdržel a není v dobré víře, pak vlastník nebo spoluvlastník věci, může vznést nárok přímo proti této třetí osobě. Dříve dobrá víra rozlišena nebyla a i v případě, že třetí osoba věděla, že věc která jí byla dána užívá neoprávněně, pak vlastník nebo spoluvlastník měl regres jen vůči tomu, kdo třetí osobě věc k užívání poskytl. Jako příklad může sloužit situace kdy vlastník pronajímá věc a nájemce dál bez souhlasu věc dá k užívání třetí osobě, pokud tato třetí osoba nejedná v dobré víře, pak vlastník může požadovat náhradu po této třetí osobě.

4.3.1. Obsah a rozsah restituční povinnosti

Nová úprava přejímá upřednostnění naturální restituce, tj. konkrétního předmětu plnění. Není-li možné vydání takového předmětu, nastupuje sekundární povinnost nahradit předmět v penězích,¹⁵² shodně s úpravou minulou. Už ale zákon nepřevzal příkladný výčet situací, kdy k nástupu sekundární povinnosti může dojít (předmět by se znehodnotil nebo zničil, obohacení spočívalo ve výkonech apod.).¹⁵³ Nově je explicitně stanoveno v zákoně, že se nahrazuje cena obvyklá.¹⁵⁴ Výjimku z toho pravidlo tvoří případy, při kterých by se vydání peněžité náhrady přičilo účelu pravidla vylučujícího platnost právního úkonu.¹⁵⁵ Důvodová zpráva říká, že toto pravidlo bylo inspirováno

¹⁵⁰ Srov. ustanovení § 2993 Nového občanského zákoníku. A také vzájemnost podmíněnosti nároků v dřívější úpravě vyplývá např. ze zprávy o zhodnocení stavu rozhodování soudů České socialistické republiky ve věcech neoprávněného majetkového prospěchu občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR z 28. 3. 1975, Cpj 34/74.

¹⁵¹ Novotný P., Koukal P., Zahořová E. Opak. cit. s. 128.

¹⁵² Bělohávek A. J. a kol. Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 471 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

¹⁵³ Srov. ustanovení § 2999 Nového občanského zákoníku. Z důvodové zprávy vyplývá, že formulace „není dobře možné“ je dostačující, a proto není třeba v ustanoveních uvádět příklady.

¹⁵⁴ Srov. ustanovení § 2999 odst. 1 a také popis způsobu náhrady v kapitole 3.8.

¹⁵⁵ Viz ustanovení § 2999 odst. 1 Nového občanského zákoníku.

Návrhem všeobecného referenčního rámce pro závazkové vztahy „DFCR“.¹⁵⁶ Jak je dále popsáno, ustanovení se použije zejména, pokud bude smlouva uzavřena s nezletilým. Pokud nemůže nezletilý vydat, co získal, není možné na něm žádat peněžitou náhradu.¹⁵⁷ V DFCR je příkladem uvedena situace, kdy zaměstnavatel E zaměstnává zaměstnance D, přičemž oba ví, že D nemá pracovní povolení. Následně E nechce zaplatit D. Pokud by tedy byla smlouva prohlášena za neplatnou, protože nebylo postupováno podle zákona, pak by se strany vypořádaly podle ustanovení o bezdůvodném obohacení. Aby se ale zohlednil fakt, že takové jednání bylo protiprávní a zároveň se demotivovali případní zaměstnavatelé a zaměstnanci ke sjednávání práce bez povolení, má právní předpis limitovat rozsah nároku. Zároveň je nutné vyvážit postavení a nárok zaměstnavatele a zaměstnance. Tedy zaměstnanci by měl být přiznán nárok požadovat bezdůvodné obohacení, ale v menším rozsahu, než ekvivalent takového plnění, kterého by bylo dosaženo na legálním trhu práce za stejný výkon.¹⁵⁸

Nový občanský zákoník obsahuje i korekci ve prospěch spravedlivého uspořádání vztahů.¹⁵⁹ V případě, že není možné vydat předmět plnění z důvodu přičitatelném ochuzenému, pak ochuzený nemá nárok na náhradu ceny obvyklé, ale v takové výši v kolik obohacený na svém majetku ušetřil.

4.3.2. Alternativní plnění

Zákon podrobněji rozepisuje další případy, které mohou nastat. Řeší situaci alternativních plnění. Pokud si dlužník mohl vybrat z více variant jak bude plnit a omylem splnil například dvě, pak má dlužník dále možnost si vybrat, jaké plnění chce dostat zpět. Pokud si mohl způsob plnění vybrat věřitel, pak věřitel rozhodne, jaké plnění vrátí anebo to rozhodne na žádost dlužníka soud, pokud věřitel nerozhodne bez zbytečného odkladu.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) ve znění k 1. 1. 2009. Dostupný na: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf viz dále v kapitole 5.2.

¹⁵⁷ Důvodová zpráva Opak. cit. k § 2999.

¹⁵⁸ Srov. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) ve znění k 1. 1. 2009. Kapitola VII.6:103:Illegality. Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf

¹⁵⁹ Novotný P., Koukal P., Zahořová E. Opak. cit. s. 131 a ustanovení § 2999 odst. 3 Nového občanského zákoníku.

¹⁶⁰ Viz ustanovení § 2996 Nového občanského zákoníku.

4.3.3. Poctivý příjemce

Poctivý příjemce je do vysoké míry chráněn. Poctivý příjemce sám totiž neporušil právní předpisy, ale přesto má povinnost vrátit, co nabyl bezdůvodně, na což poukazuje i důvodová zpráva.¹⁶¹ Ochrana je mu poskytnuta v tom smyslu, že určujícím okamžikem zjištění rozsahu vydání je doba, ve které je nárok na vydání bezdůvodného obohacení uplatněn. Jinými slovy, je tento příjemce povinen vydat jen to, co má v době uplatnění nároku. Dále pokud poctivý příjemce například prodá věc, pak si pro případ sporu může vybrat, zda vrátí částku, kterou obdržel nebo peněžitou náhradu, tedy cenu obvyklou. Pokud předmět obohacení někomu předal bezplatně, pak se na něm ochuzený nemůže domáhat ničeho. Ochuzený se eventuálně může domáhat vrácení předmětu nebo náhrady pouze pak na této třetí osobě, která plnění přijala ve zlé víře. Problematika plodů a užitků se posuzuje podle ustanovení o poctivém držiteli.¹⁶² Avšak všechna tato pravidla o ochraně poctivého příjemce se neuplatní v případě, že mezi stranami byla uzavřena smlouva, přestože nebyla platná. Tedy plnění se vrátí v plném rozsahu, případně za užívání věci podle neplatné smlouvy, jen do výše, odpovídající prospěchu pro toho, kdo věc takto užíval.¹⁶³

4.3.4. Nepoctivý příjemce

Situace, kdy obohacený nebyl v dobré víře má jiné důsledky. Obohacený vše co nabyl, případně náhradu ve výši ceny obvyklé, a to včetně plodů a užitků. Pokud obohacený dále předmět prodal, pak si v tomto případě ochuzený může vybrat, zda chce vrátit částku, kterou obohacený utřil nebo náhradu ve výši ceny obvyklé. Zvláště se ustanovení věnuje problematice zásahu do přirozených práv člověka, které jsou chráněné ustanoveními v první části zákona. Jedná se například o narušování soukromí v různých formách. Osoba, které bylo narušeno některé z přirozených práv, například byla šířena její podobizna bez souhlasu, pak má právo požadovat dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu.¹⁶⁴ Zde má i soud moderační právo náhradu zvýšit.

¹⁶¹ Důvodová zpráva Opak. cit. k § 3000.

¹⁶² Srov. ustanovení § 987 a násl. Nového občanského zákoníku.

¹⁶³ Viz ustanovení § 3002 Nového občanského zákoníku.

¹⁶⁴ Srov. ustanovení § 3005 a § 85 Nového občanského zákoníku.

4.4. Promlčení

Promlčení, jakožto následek neuplatnění práva osobou, jíž svědčí právo na určité plnění, má sjednocenou úpravu pro právní vztahy bez ohledu na ne/podnikatelskou povahu stran, resp. podle toho zda jsou posuzovány v režimu Obchodního nebo Starého občanského zákoníku. Rozdílná úprava začátku běhu a délky promlčecí doby podle Starého občanského zákoníku a Obchodního zákoníku, působila často zmatek. Jinými slovy, důležitým přínosem podle mého názoru je zejména sjednocení úpravy bez ohledu na jednání v obchodních nebo občanských vztazích. Nelze přehlédnout, že úprava počátku, délky, stavení i přerušení promlčecí lhůty je upravena velmi podrobně, s tím, že pro bezdůvodné obohacení je výslovně stanoven počátek a délka promlčecí lhůty. Již tedy nebude pro obchodní vztahy nastupovat obecné pravidlo pro určení počátku běhu promlčecí doby, jak tomu bylo dříve.¹⁶⁵ Nepřeberné množství judikatury se zabývalo bezdůvodným obohacením v obchodních vztazích a rozsuzování, která ustanovení jakého zákona se použijí a často docházelo k neopodstatněným rozdílným rozhodnutím podobných situací, pouze s ohledem na to, že v jednom případě se jednalo o podnikatele a v dalším o občanské vztahy. Nový občanský zákoník prostoupila nová terminologie a také se dotkla promlčení práv. Od počátku tohoto roku se jednotně hovoří o promlčecí lhůtě, jakožto o čase určeném pro projev vůle osoby, aby si zachovala vlastní práva.

4.4.1. Počátek promlčecí lhůty

Oproti promlčecí době v obchodních závazkových vztazích, kde nebylo rozlišeno plynutí subjektivní a objektivní lhůty stranám, a tak se počátek promlčecí doby neodvíjel od vědomosti oprávněného, o tom, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se obohatil,¹⁶⁶ je právě v nové úpravě velká změna. Nově se pro obchodní vztahy, dříve v režimu Obchodního zákoníku, zohlední právě vědomost o tzv. okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty. Konkrétně počátek promlčecí lhůty u bezdůvodného obohacení počíná běžet ode dne, kdy se ochuzený dozvěděl, že došlo k bezdůvodnému obohacení a jednak se dozvěděl kdo je obohacený.¹⁶⁷ Alternativně se počátek lhůty počítá ode dne, kde se ochuzený tyto skutečnosti dozvědět měl a mohl,

¹⁶⁵ Viz popis ustanovení níže.

¹⁶⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Odo 1097/2005, ze dne 26. 9. 2006.

¹⁶⁷ Srov. ustanovení § 619 ve spojení s § 621 Nového občanského zákoníku.

tedy nedozvěděl se je pouze proto, že se nedostatečně staral o své záležitosti, tedy nedodržel tzv. zásadu *vigilantibus iura*.¹⁶⁸ Zcela jistě je možné uzavřít, že žádná judikatura ohledně obchodně závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení nebude ohledně subjektivní lhůty použitelná do budoucna, protože stará úprava takovou lhůtu neupravovala vůbec. Pak se tedy nabízí zvážit soudní rozhodnutí z občanskoprávních vztahů pojících se dřívější úpravou počátku subjektivní lhůty ve Starém občanském zákoníku.¹⁶⁹ Podle existující judikatury byla pro počátek běhu subjektivní promlčecí doby rozhodující, právě jen prokázaná a skutečná vědomost oprávněného o tom, že k obohacení došlo a o tom, kdo se na jeho úkor bezdůvodně obohatil.¹⁷⁰ Ale právě Nový občanský zákoník přináší alternativu k počátku běhu promlčecí lhůty, která začne běžet i od okamžiku, kdy se o takových rozhodných okolnostech ochuzený dozvědět měl a mohl. Záleží, která z alternativ nastane dříve.¹⁷¹ Jak vyplývá z této nové úpravy a také z komentáře, bude třeba dosavadní judikaturu přizpůsobit a změnit podle nové úpravy.¹⁷² Ovšem je stále otázkou jakou cestu zvolí soudy a jak striktně budou přistupovat právě k počátku lhůty podle pravidla, že ochuzený měl a mohl o rozhodných okolnostech vědět. Z komentáře je jasné, že odborná veřejnost by druhou z alternativ pro počátek lhůty využila spíše jen pro případy hrubé nedbalosti.¹⁷³ Tato alternativa se mi zdá sice správná, ale vzhledem k frekvenci vstupování osob do různých právních vztahů a problému dokazování nedbalosti, si také myslím, že by se měla využívat je v případě zcela zjevné hrubé nedbalosti.

4.4.2. Délka Promlčecí lhůty

Tato nová úprava přinesla pro obchodní závazkové vztahy změnu. Jednak je nutné rozlišovat subjektivní promlčecí lhůtu, která je navázána na vědomost ochuzeného o rozhodných okolnostech pro počátek jejího běhu. Zároveň je třeba sledovat promlčecí lhůtu objektivní, která běží od té doby, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo, která je samozřejmě delší a není závislá na tom, zda ochuzený ví nebo měl vědět, že byl

¹⁶⁸ Zuklínová M. v Dvořák J., Švestka J., Zuklínová M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 408. ISBN 978-80-7478-325-8.

¹⁶⁹ Srov. ustanovení § 107 odst. 1, Starého občanského zákoníku.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 30 Cdo 2758/2006, ze dne 14. 8. 2007.

¹⁷¹ Srov. ustanovení § 619 ve spojení s § 621 Nového občanského zákoníku.

¹⁷² Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2205. ISBN 978-80-7400-529-9.

¹⁷³ Tamtéž, s. 2205.

ochuzen a kým. V ustanovení § 629 je stanovena obecná subjektivní promlčecí lhůta, která se použije i pro bezdůvodné obohacení a trvá tři roky. Pro obchodní závazkové vztahy z bezdůvodného obohacení to představuje zkrácení základní promlčecí doby o jeden rok. V dalších zvláštních ustanoveních konkrétně v § 638 je pak stanovena objektivní promlčecí lhůta, již speciálně pro institut bezdůvodného obohacení a která trvá deset let. Ovšem pro případ, že k bezdůvodnému obohacení došlo úmyslným jednáním obohaceného, právo na vydání takového obohacení se promlčí až za patnáct let, od doby kdy k němu došlo.¹⁷⁴ Jakmile subjektivní nebo objektivní promlčecí lhůta uplyne, pak je právo promlčeno. Tudíž, dozví-li se osoba o svém právu, již po devíti letech od počátku běhu promlčecí lhůty objektivní, není relevantní, že subjektivní lhůta čítá tři roky a právo se promlčí v den doběhnutí této lhůty objektivní.¹⁷⁵ I nadále zůstává na dlužníkovi uplatnění námitky promlčení v případě sporu u soudu. Jinými slovy, soud i nadále nezkontroluje promlčení ze své povinnosti.¹⁷⁶ Nutné dodat, že takového práva jako vznést námitku promlčení se nelze vzdát.

Ve spojení s rekonstrukcí se pojí důraz na svobodnou vůli stran a důraz na dohodu mezi nimi, přičemž mnoho ustanovení je dispozitivních, relativní neplatnost má obecně větší prostor než neplatnost absolutní a tedy i ve spojení s úpravou promlčení se upustilo od přísné kogentnosti ustanovení, která panovala jak v Obchodním zákoníku, tak ve Starém občanském zákoníku.¹⁷⁷ Novinkou, tentokrát i pro občanskoprávní vztahy, je tedy možnost stanovit si dohodou jinou subjektivní délku promlčecí lhůty, a to od jednoho roku do patnácti let.¹⁷⁸ Promlčecí lhůtu ale nesmí být zkrácena nebo prodloužena v neprospěch slabší strany, pokud by se tak stalo, pak by se takové ujednání nepoužilo. Je tedy nutné pro případ sjednávání odlišné lhůty vždy posoudit, která strana je slabší. Pokud by se jednalo o dlužníka, pak by bylo vyloučeno sjednat si delší promlčecí lhůtu a naopak v případě věřitele, jako slabší strany by nebylo možné si dohodnout promlčecí lhůtu kratší. Jako referenční rámec by se měly brát vyjednávací síla stran a schopnost hájit své, právem chráněné zájmy.¹⁷⁹ Zde je nutné poukázat na

¹⁷⁴ Viz ustanovení § 629 odst. 1 ve spojení s § 638 Nového občanského zákoníku.

¹⁷⁵ Zuklínová M. v Dvořák J., Švestka J., Zuklínová M. a kol. Opak. cit. s. 409.

¹⁷⁶ Viz ustanovení § 610 Nového občanského zákoníku.

¹⁷⁷ Kogentnost ustanovení o promlčení podle Obchodního zákoníku vyplývala z § 263 odst. 1 Obchodního zákoníku.

¹⁷⁸ Jak vyplývá z ustanovení § 630, tak i z Důvodové zprávy, Opak. cit., zvláštní části k § 629, jedná se pouze o subjektivní promlčecí lhůtu. Obchodní zákoník připouštěl možnost prodloužení promlčecí doby až na deset let písemným prohlášením dlužníka v ustanovení § 401 Obchodního zákoníku. Zkrátit doby nebylo možné ani obchodněprávních vztazích.

¹⁷⁹ Lavický P. Opak. cit. s. 2224.

ustanovení § 433 v druhém odstavci stanoví vyvratitelnou domněnku, že nepodnikatel vůči podnikateli je posuzován jako slabší strana.¹⁸⁰ Ujednání stran je tedy časově a osobně omezeno. Co se týká omezení časového, zákonodárci se inspirovali opět DFCR.¹⁸¹ Právě odsud z článku III.-7:601 byla převzata spodní hranice jednoho roku, jako nejnižší hranici pro trvání promlčecí lhůty podle dohody. Případů bezdůvodného obohacení by se taková dohoda mohla týkat, například pokud by se na ni strany dohodly ve smlouvě, která by v budoucnu byla zneplatněna nebo by od ní strany odstoupily. Zákon dále nestanovuje časové omezení pro uzavření takové dohody, pak by tedy bylo možné uzavřít takovou dohodu i po vzniku bezdůvodného obohacení. Vždy by však záleželo na konkrétní situaci a zejména na vůli stran.

¹⁸⁰ Viz ustanovení § 433 odst. 2 Nového občanského zákoníku.

¹⁸¹ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) ve znění k 1. 1. 2009. Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf.

5. Harmonizace evropského práva v oblasti bezdůvodného obohacení

Pro komplexnost práce sem zařazuji i kapitolu o harmonizaci evropského práva v oblasti bezdůvodného obohacení. Se členstvím České republiky v Evropské unii je mimo sblížení hospodářského a politického směřování a vývoje i harmonizace v právních předpisech. Právě díky tomu dochází také k odstranění bariér pro volný pohyb osob a kapitálu mezi členskými státy. Skrze harmonizaci smluvního práva v Evropské unii mohou odpadnout zbytečné administrativní kroky ve spojitosti s rozdíly v právních úpravách, mohou být sníženy transakční náklady a dochází k postupnému sblížení ekonomických, daňových či bezpečnostních soustav. Nejčastějšími harmonizačními prostředky jsou nařízení a směrnice Evropského parlamentu popřípadě Rady a dále také rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie. Pro směrnice platí, že stát si pravidla v nich obsažená implementuje do vlastní podoby zákonů a až poté jsou aplikovatelná. Pokud ovšem stát nedodrží lhůtu pro její implementaci, pak se jednotlivec může vůči státu domáhat svých práv, daných mu směrnicí.¹⁸² Takového práva se jednotlivec může domáhat, pokud je toto pravidlo ve směrnici dostatečně jasné, přesné a jednotlivec se bezpodmínečně může takového práva domáhat u soudu.¹⁸³ Nařízení jsou naopak přímo aplikovatelná bez nutnosti dalších legislativních prací členských států.¹⁸⁴ Nutno dodat, že se ale v případě směrnic a nařízení, jedná často o dílčí úpravy z různých oblastí. Na harmonizaci soukromého práva se zásadně podílí taktéž mezinárodní organizace jako například UNIDROIT, UNCITRAL nebo FIDIC.

5.1. Evropský občanský zákoník

Potřeba vytvoření a právního zakotvení Evropského občanského zákoníku je diskutována po dlouhé roky. V Evropské unii má pouze Komise pravomoc navrhnout tzv. legislativní akty, tedy akty přijímány společně Evropským parlamentem a Radou.¹⁸⁵

¹⁸² Craig P., De Búrca G.: *EU Law, Text, Cases and Materials*, Fifth edition, 2011, Oxford University Press. ISBN 978 0 19 957699 9. s. 181, 193.

¹⁸³ Tamtéž s. 193.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 190 a také článek 288 SFEU.

¹⁸⁵ Tichý L., Arnold R., Zemánek J., Král R., Dumbrovský T. *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 167.

Postoj Komise v otázce návrhu a přijetí Evropského občanského zákoníku je záporný.¹⁸⁶ Naproti tomu Evropský parlament se opakovaně vyjádřil, že by uvítal vytvoření takového kodexu.¹⁸⁷ Proti sobě stojí řada argumentů, zda takový kodex přijmout nebo ne. Podle Hugh Collinse by pro sjednocení trhu asi nemohlo dojít k žádnému efektivnějšímu kroku než, že by všechny účastníci se strany závazkových vztahů měly stejná práva a povinnosti a právo by bylo harmonizováno. Na druhé straně ale stojí silný argument, že přijetí Evropského občanského zákoníku sahá až daleko za rozpoznatelné hranice kompetencí evropských institucí vůbec.¹⁸⁸ Jinými slovy, dochází zde k paradoxu, že takový zákoník by byl velmi užitečným, zejména po ekonomické stránce, ale zároveň je v podstatě zakázáno, aby byl přijat jako legislativní akt.¹⁸⁹ Komise zvolila cestu kompromisu a představila ve svém tzv. Akčním plánu projekt Všeobecného referenčního rámce pro Evropské smluvní právo „CFR.“¹⁹⁰

5.2. Všeobecný referenční rámec pro evropské smluvní právo

Všeobecný referenční rámec pro evropské smluvní právo „CFR“ má upravovat obecné principy unijního práva smluvního, zejména z hlediska politického zaměření, jak vyplývá z akčního plánu Komise.¹⁹¹ Nejedná se tedy o právně závazný a aplikovatelný kodex. Inspirací a ideovými východisky pro CFR jsou právní řády členských států Evropské unie, které jsou rozebírány a vzájemně komparovány pracovní skupinou a cílem je najít shodné a ustálené principy smluvního práva.¹⁹² Tzv. Studijní a Výzkumná skupina¹⁹³ publikovala v roce 2009 konečný Návrh CFR pod názvem „Draft Common Frame of Reference“ - „DCFR.“¹⁹⁴ DCFR zahrnuje i mimosmluvní závazky a

¹⁸⁶ Collins H., *The European Civil Code: The way Forward*, Cambridge University Press, 2008, s. 28. ISBN 978 0 521 71337 5; Cituje: Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *European Contract Law and the Revision of the acquis: The way Forward*, Brussels, 11. 10. 2004, COM(2004) 651 final.

¹⁸⁷ Collins H., *Opak. cit.*; Cituje: OJ C 292E, 1. 12. 2006, p. 109; OJ C 305E, 14. 12. 2006, p. 247; P6 TA (2007) 0615, 12. 12. 2007.

¹⁸⁸ Collins H., *Opak. cit.* s. 77.

¹⁸⁹ Collins H., *Opak. cit.* s. 77.

¹⁹⁰ *More Coherent European Contract Law, Action Plan*, Brussels, 12. 2. 2003, COM (2003) final. Dostupný na: http://ec.europa.eu/consumers/archive/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_en.pdf

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Komárek J. *Harmonizace smluvního práva v Evropě a nový český občanský zákoník*. Dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/12/harmonizace-smluvnho-prva-v-evrop-nov.html>.

¹⁹³ Jak vyplývá z DCFR (odkaz níže cit. 198, s.6), Studijní skupina je zaměřena na studium Evropského občanského zákoníku z roku 1977 a Výzkumná skupina (Acquis Group) zejména analyzuje současný stav soukromého práva v členských státech.

¹⁹⁴ *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) ve znění k 1. 1. 2009*. Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf.

také několik ustanovení o věcných právech.¹⁹⁵ Vedle idey vytvoření Evropského občanského zákoníku nemá DCFR přímý právní efekt. Nelze ale jeho význam zcela potlačovat, protože se jím mohou inspirovat tvůrci legislativy. Také Soudní dvůr Evropské unie jej může využít jako nástroje pro sjednocování výkladu při rozhodování.¹⁹⁶ Od začátku července 2010 do konce ledna 2011 se pak konaly veřejné konzultace v souvislosti se smluvními vztahy a činnostmi Evropské unie a dalším směřováním harmonizačních prací i obecně v oblasti civilního práva. Jednalo se o velmi významnou přípravnou práci v oblasti harmonizace soukromého práva, jenž zahrnovala opět i možnost vytvoření Evropského občanského zákoníku.¹⁹⁷

V DCFR je věnován bezdůvodnému obohacení neboli „unjustified enrichment“ také poměrně velký prostor, a to v Knize VII. Ihned v úvodní kapitole v prvním ustanovení, prvním odstavci je uvedeno obecné pravidlo nebo definice bezdůvodného obohacení: „Osoba, která získá bezdůvodnému obohacení, na úkor někoho jiného, je povinna mu toto obohacení vydat“ a následně je upřesněno, že použití tohoto odstavce je možné pouze v souladu s následujícími ustanoveními této Knihy.¹⁹⁸ Negativní vymezení obohacení, které je bezdůvodné, je popsáno taxativním výčtem v následující kapitole. Třetí kapitola vysvětluje koncepci obohacení a ochuzení, jakožto českých protějšků majetkového prospěchu a majetkové újmy. Ve čtvrté kapitole je rozebírána otázka přičitatelnosti bezdůvodného obohacení. Dále je také upravována problematika vydání bezdůvodného obohacení, jak u hmotných i nehmotných věcí, či procesní hledisko vydání bezdůvodného obohacení. Rozsah rozpracování úpravy bezdůvodného obohacení v DCFR je velmi podrobný. Jak je vidět z důvodové zprávy k našemu Novému občanskému zákoníku, naši legislativci se do jisté míry také inspirovali právě zde z DCFR.¹⁹⁹ Nelze ale hovořit o žádném závazném evropském dokumentu na poli bezdůvodného obohacení.

¹⁹⁵ Břicháček T. Trojští koně z Bruselské stáje. Dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1252/trojsti-kone-z-bruselske-staje>.

¹⁹⁶ Collins H., Opak. cit. s. 77. V učebnici vztaženo tehdy k budoucímu DFCR.

¹⁹⁷ Břicháček T. Zelená kniha o evropském smluvním právu a její reflexe v České republice, Právní fórum, 2010, č. 10, str. 46.

¹⁹⁸ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – DCFR. Opak. cit. Article VII. – 1:101, s. 3668.

¹⁹⁹ Viz kapitoly 4.3.1 a 4.4.2.

5.3. Řím II.

Pro institut bezdůvodného obohacení, jakožto problematiku mimosmluvního závazkové vztahu se stalo směrodatné tzv. Nařízení Řím II.²⁰⁰ Jedná se o nařízení upravující právě problematiku rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové vztahy a je použitelné ve všech členských státech Evropské unie kromě Dánska. Právě toto nařízení obsahuje i pasáž o vzniku škody jinak než z deliktu, kam spadá mimo jiné i bezdůvodné obohacení, dále pak jednatelství bez příkazu nebo předsmluvní odpovědnost. Určení práva rozhodného pro bezdůvodné obohacení je popsáno v článku 10. Přednostně se řídí tento vztah podle práva, kterým se řídí již existující vztah mezi účastníky a bezdůvodné obohacení s ním souvisí, zejména by se jednalo o smluvní vztah nebo vztah z civilního deliktu. Pokud nelze určit rozhodné právo takovým způsobem a obě strany měly v okamžiku vzniku vztahu bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země. Pokud tento postup opět není možný, pak se vztah řídí právem země, ve které k vzniku bezdůvodného obohacení došlo. Případně nakonec byl zařazen jakýsi korektiv, pokud by bezdůvodné obohacení i přes určení práva země podle předchozích bodů byl více spojen s jinou zemí, bude se řídit tento vztah podle práva této „bližší“ země.²⁰¹

²⁰⁰ Nařízení (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007, účinné od 11. ledna 2009. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

²⁰¹ Viz tamtéž čl. 10.

6. Význam předešlé právní úpravy a judikatury do budoucna

Tato práce popisuje zejména úpravu Starého občanského zákoníku ve spojení s Obchodním zákoníkem a následně úpravu dnes účinnou podle Nového občanského zákoníku. Význam předešlé úpravy dosud zcela nevymizel a ještě po nějakou dobu může být užít, pro případ řešení sporů, které vznikly za její účinnosti z obchodně závazkových vztahů. Jinými slovy, veškeré obchodní smlouvy a vztahy z nich vzniklé, včetně vztahu z bezdůvodného obohacení se budou posuzovat podle předešlé úpravy, pokud vznikly za její účinnosti, tedy do 31. prosince 2013. Stejně tak se podle dosavadních právních předpisů budou posuzovat promlčecí lhůty, které začaly plynout ještě za účinnosti předešlé úpravy nebo pokud se promlčecí lhůty váží na práva takto vzniklá.

To, zda bude možné použít konkrétní rozhodnutí soudu jako předlohu pro výklad, bude samozřejmě záležet případ od případu. Žádný z judikátů se vysloveně nedá vyloučit z relevance. Mohou stále sloužit jako vodítko alespoň ve své části, ale bude třeba zvažovat relevantnost tzv. právních vět a obecně závěrů soudu ve vztahu k nové právní úpravě. Judikatura řešící komplexnost a použitelnost úpravy promlčení v Obchodním zákoníku²⁰² pozbyde významu díky sjednocení úpravy pro závazkové vztahy. Stejně tomu bude u rozsudků, které vyjasňují, v jakých případech se jednalo o bezdůvodné obohacení jako vztahu obchodněprávní nebo občanskoprávní povahy.²⁰³ Dále také není třeba, aby se soudy vypořádávaly s podřazováním případů pod určitou skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení, pokud budou naplněny základní předpoklady jeho vzniku. Jinými slovy, judikatura pojednávající o hraničních případech se také úspěšně nepoužije.²⁰⁴ Ve věcech určení výše náhrady ve standardní situaci, kdy nebude možné obohacení vydat,²⁰⁵ nebudou relevantní rozsudky, které řešily jakou formou se výše určí.²⁰⁶ Ovšem není vyloučeno, že pro nějaký detail rozsudku či úvahu

²⁰² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 35 Odo 619/2002, ze dne 18. června 2003 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 31 Cdo 4781/2009, ze dne 16. 5. 2012.

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu 32 Cdo 2436/2009, ze dne 1. 6. 2010, shodně Rozsudek Nejvyššího soudu 35 Odo 619/2002, ze dne 18. 6. 2003.

²⁰⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 28 Cdo 1876/2009, ze dne 6. 11. 2009.

²⁰⁵ Situaci podle § 2999 odst. 1 věty první Nového občanského zákoníku.

²⁰⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Cdo 1164/2013, ze dne 8. 7. 2014 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Cdo 389/2008, ze dne 30. 9. 2008.

soudu, by se rozsudky, které vycházely z určení výše náhrady podle ceny obvyklé, mohly mít význam.²⁰⁷

Jinými slovy, v následujících letech bude možné se setkat se vztahy vzniklými před začátkem roku 2014. Některá soudní rozhodnutí v souvislosti s předešlou úpravou se zdála být nespravedlivá pro obchodní závazkové vztahy, a to proto, že Obchodní zákoník nezdůrazňoval subjektivní stránku věci. V jednom ze svých rozhodnutí podle předešlé úpravy Nejvyšší soud jasně vyjádřil názor, že počátek běhu promlčecí doby nezávisel na tom, zda oprávněný podnikatel věděl o vzniku bezdůvodného obohacení. Důležitý byl jen fakt, že právo na vydání bezdůvodného obohacení mohlo být uplatněno u soudu již v den vzniku.²⁰⁸ Vzhledem k zavedení sjednocené úpravy pro podnikatele i občany by k takové situaci nemohlo dojít. Podrobnější regulace a zohlednění subjektivní stránky vnímání obou stran se jeví být spravedlivější. Zejména zavedení subjektivní promlčecí lhůty i pro obchodní závazkové vztahy zohledňuje, zda ochuzený vůbec o vzniku bezdůvodného obohacení věděl.

²⁰⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 26 Odo 1790/2006, ze dne 24. 4. 2008 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Odo 1245/2005, ze dne 30. 1. 2007.

²⁰⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 32 Odo 1097/2005, ze dne 26. 9. 2006.

7. Závěr

Z výše uvedeného je patrné, že institut bezdůvodného obohacení měl své místo v zákonných úpravách odnepaměti. Zkrátka situace, kdy se někdo obohatí bez právního, ale i spravedlivého důvodu, se stávají a právě tento institut nastoluje v takových případech rovnováhu. Vyjadřuje zásadu *neminem laedere* (nikomu neškodit).²⁰⁹ Z popisu jednotlivých právních úprav na našem území, je zjevné, že se pojetí institutu lehce měnilo v čase. Mezi vlivy patřily potřeby společnosti v souvislosti se závazkovými vztahy a jejich dynamickým vývojem. Další dopad na úpravu měla socialistická ideologie a v neposlední řadě i přetváření a rozdílné chápání hodnot obecně. Velký vliv na vytváření podoby ustanovení měla, zejména v posledních desetiletích, judikatura. Práce popsala zejména úpravu porevoluční do konce roku 2013 a následně se logicky zaměřila na úpravu nyní účinnou, se zaměřením na změny pro podnikatele.

Vztah z bezdůvodného obohacení je závazkovým vztahem, který vzniká mimosmluvně. Jako tradiční občanskoprávní institut byl v dosavadní úpravě obsažen ve Starém občanském zákoníku. Po revoluci byl vytvořen nový kodex, Obchodní zákoník, tedy vznikla nová úprava obchodních závazkových vztahů vedle úpravy občanskoprávních vztahů, řídících se novelizovaným Starým občanským zákoníkem. Právě důsledkem dvojí úpravy závazků vedle sebe vzniklo velké množství soudních rozhodnutí, která popisovaly, jaká úprava byla aplikovatelná na vztahy obchodní. V zásadě bezdůvodné obohacení bylo posuzováno jako obchodní závazkový vztah, pokud vzniklo mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti a v dalších případech podle § 261 odst. 2 a 3 a § 262 odst. 1 Obchodního zákoníku. Při aplikaci právních předpisů na obchodní vztah se na tento institut použila ustanovení o bezdůvodném obohacení ze Starého občanského zákoníku, ale dále se postupovalo podle Obchodního zákoníku. Na takovém postupu se shodla i soudy v rozhodovací praxi. Nejvýznamnějším dílem se takový postup projevil při aplikaci ustanovení o promlčení. Protože promlčení mělo jinou podobu ve Starém občanském zákoníku a v Obchodním zákoníku, bylo rozsouzení otázky, podle jaké z úprav se promlčení u vztahů z bezdůvodného obohacení bude řídit, stěžejní. Rozhodujícím byly okolnosti vzniku

²⁰⁹ Švestka J., Dvořák J. a kol. Opak. cit. s. 514.

vztahu. Soudy se zabývaly touto problematikou v nesčetném množství judikátů a stanovisek. Postupem doby docházelo ke sjednocování názorů. Bezdůvodné obohacení, za určitých podmínek, tedy bylo obchodním závazkovým vztahem, tudíž se uplatnila čtyřletá promlčecí doba. Dalšími interpretačními procesy prošla i úprava počátku běhu promlčecí doby a také rozsahu restituční povinnosti.

Od 1. ledna 2014 vešlo v účinnost mnoho nových zákonů a novel ve spojení s rozsáhlou rekonstrukcí soukromého práva. Byl zrušen Obchodní zákoník i Starý občanský zákoník a základním předpisem pro soukromé právo i pro obligační vztahy se stal Nový občanský zákoník. Právě zde je nyní upraven i institut bezdůvodného obohacení. Nový zákoník částí přebírá dosavadní úpravu a částí jí doplňuje a mění. Podle použité terminologie a některých větných konstrukcí se může zdát, že jde spíše o předpis ze starších dob. Takový dojem můžeme nabýt také proto, že Nový občanský zákoník se v mnohém inspiroval legislativní přípravou občanského zákoník z předválečných let před druhou světovou válkou a podle autorů se vrací ke správné české terminologii. Na Novém občanském zákoníku se pracovalo přes patnáct let. Při úpravě institutů a konkrétně u bezdůvodného obohacení, se legislativci inspirovali zcela jistě judikaturou a také mezi vlivné faktory patřila i legislativní práce či rámcové návrhy na poli Evropské unie. Došlo k liberalizaci úpravy a upřednostnění vůle stran obecně. Již není nutné podřazovat vztah z bezdůvodného obohacení pod konkrétní skutkovou podstatu, ale pro vznik nároku postačí naplnění generální klauzule. Také je možné dohodnout si vlastní délku promlčecí lhůty a v neposlední řadě zákon rozlišuje mezi poctivým a nepoctivým příjemcem a pro tyto účely stanovuje rozdílný postup při vypořádání. Nejdůležitější rozdíl je podle mého názoru skutečnost, že došlo ke sjednocení úprav a tudíž není rozhodné, mezi kým a za jakých okolností k bezdůvodnému obohacení došlo. Pro podnikatele i běžný občanský styk je používán stejný metr. Tudíž odpadá často složité posuzování soudů o jaký vztah se jedná. Přínosem pro podnikatele je dle mého názoru také rozlišení subjektivní a objektivní lhůty, jakožto spravedlivější přístup, který bere v úvahu vědomost ochuzeného o vzniku bezdůvodného obohacení a jeho „pachatelů“.

Dosavadní úprava samozřejmě není „mrtvá“, použije se i v budoucnu na všechny vztahy, které mají počátek v době účinnosti této předešlé úpravy, a tak je důležité znát rozdílnosti a postupy, pro případ, kdy taková situace nastane. Je otázkou do jaké míry

budou soudy ovlivněny právě novou úpravou při řešení případů ještě v režimu úpravy předešlé. Také je otázkou, jak budou soudy do budoucna interpretovat ustanovení Nového občanského zákoníku a jak budou případně brát v úvahu judikaturu dosavadní, přičemž si myslím, že z dikce zákona by spíše než k nepřehlednosti a rozpornosti mělo spíše docházet k pozitivním a konstantním rozhodnutím.

Prameny

Učebnice

Zuklínová M. v Dvořák J., Švestka J., Zuklínová M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-325-8

Urban J., Teorie národního hospodářství, 3.vydání, 2011, 556 s. ISBN 978-80-7357-579-3

Bejček J., Eliáš K., Raban P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 594 s. ISBN 978-80-7400-337-0

Plíva S. Obchodní závazkové vztahy. 2. vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, a.s., 2009. 339 s. ISBN 978-80-7357-444-4

Švestka J., Dvořák J. a kol. Občanské právo hmotné 2. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. , 2009. Bezdůvodné obohacení, 552 s. ISBN 978-80-7353-473-4

Kuklík j. a kol. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde 2009. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6

Fiala J., Kindl M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 718 s. ISBN 978-80-7380-058-1

Tichý L., Arnold R., Zemánek J., Král R., Dumbrovský T. Evropské právo. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1005 s. ISBN 978-80-7400-333-2

Kincl J., Urfus V., Skřejpek M. Římské právo. 1. vydání – Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1

Schelleová I., Schelle K. Civilní kodexy 1811-1950-1964. První vydání. 1993. 594 s. ISBN 80-85765-08-X

Knapp V. Nový občanský zákoník a některé otázky socialistické morálky. Socialistická zákonnost, 1961, č. 1

Monografie

Švestka J., Spáčil J., Škárková M., Hulmák M. a kolektiv Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6

Lavický, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9

Eliáš K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář, 1. sv. Praha Linde 2008. s 1391. ISBN 978-80-7201-687-7

Sedláček J.: Obligační právo III., Brno: Československý akademický spolek „Právnick“, 1947, 92 s.

Důvodová zpráva k Novému občanskému zákoníku, č. 89/2012 Sb., znění účinné od 18. 5. 2011

Weinhold D. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. Třetí vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 177 s. ISBN 978-80-7400-183-3

Novotný P., Koukal P., Zahořová E. Nový občanský zákoník: Náhrada škody. Praha: Grada Publishing, a.s. 2014. 139 s. ISBN 978-80-247-5165-8

Pražák Z. Občanská zákoník II. s komentářem. Český Těšín: Poradce s.r.o. 2012. 320 s. ISBN 978-80-7365-338-5

Svejkovský J. Nový občanský zákoník: Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. Praha: C. H. Beck, 2012. 792 s. ISBN 978-80-7400-423-0

Bělohávek A. J. a kol. Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 471 s. ISBN 978-80-7380-413-8

Zahraniční literatura

Craig P., De Búrca G.: EU Law, Text, Cases and Materials, Fifth edition, 2011, Oxford University Press. 1155 s. ISBN 978-0-19-957699-9

Collins H., The European Civil Code: The way Forward, Cambridge University Press, 2008, 267 s. ISBN 978-0-521-71337-5

Časopisecké články

Luboš Tichý: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku, Bulletin advokacie 5/2011, s. 15

Mgr. Ing. Dušan Hrabánek: Bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů, Právní fórum 2011/9

Renáta Zbranková: Jak čelit možnosti „zrušení“ vlastnického práva v důsledku odstoupení předchozího převodce od smlouvy o převodu nemovitosti?, Bulletin advokacie 11-12/2006, s. 79

Čech P. Znovu ke koupi nemovitosti mezi podnikateli, Právní rádce 3/2009

Chalupa L. Více ke kupní smlouvě na nemovitosti v režimu obchodního zákoníku, Právní rádce 7/2009

Křetínský D. K promlčení práva na vydání předmětu bezdůvodného obohacení v obchodních vztazích, Právní rozhledy 1/1998, s. 18

Schöblová B., Ondřejová D. Dokazování ve sporech z nekalé soutěže z pohledu teorie a praxe, Právní fórum, rok 2010, č. 7, str. 377

Bejček J. Odstoupení od smlouvy v obchodních vztazích podléhá regulaci v obchodním zákoníku a právní úprava odstoupení v občanském zákoníku se nepoužije. Databáze ASPI

Břicháček T. Zelená kniha o evropském smluvním právu a její reflexe v České republice, Právní fórum, 2010, č. 10, str. 46

Dotčené právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník („Nový občanský zákoník“)

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích

Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník („Obchodní zákoník“)

Zákon č. 509/1991 Sb., novela občanského zákoníku z. č. 40/1964 Sb.

Zákon č. 131/1982 Sb., novela občanského zákoníku z. č. 40/1964 Sb.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (v této práci jako na „Starý občanský zákoník“)

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ABGB)

Soft law dokumenty Evropské unie

More Coherent European Contract Law, Action Plan, Brussels, 12. 2. 2003, COM (2003) final. Dostupné na:

http://ec.europa.eu/consumers/archive/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com_2003_68_en.pdf

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, European Contract Law and the Revision of the acquis: The way Forward, Brussels,

11. 10. 2004, COM(2004) 651 final. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0651:FIN:EN:PDF>

Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR) ve znění k 1. 1. 2009. Dostupné na: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf

Official Journal of the European Union: OJ C 292E, 1. 12. 2006, p. 109; OJ C 305E, 14. 12. 2006, p. 247; P6 TA (2007) 0615, 12. 12. 2007. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html>

Předpisy Evropské unie

Nařízení (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007, účinné od 11. ledna 2009 (Řím II.)
Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/>

Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU). Dostupná na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:12012E/TXT>

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 1164/2013, ze dne 8. 7. 2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 4781/2009, ze dne 16. 5. 2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 1809/2010, ze dne 25. 4. 2012
Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 513/2010, ze dne 17. 1. 2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 3927/2008, ze dne 16. 11. 2011
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 4755/2009, ze dne 20. 7. 2011
Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia sp. zn. Cpjn 204/2007, ze dne 8. 9. 2010
Nález Ústavního soudu IV. ÚS 262/10, ze dne 16. 9. 2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 2436/2009, ze dne 1. 6. 2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 2406/2008, ze dne 12. 5. 2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 1876/2009, ze dne 6. 11. 2009
Usnesení Ústavního soudu ČR, III. ÚS 3087/08, ze dne 17. 6. 2009
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 389/2008, ze dne 30. 9. 2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1754/2006, ze dne 10. 6. 2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 970/2006, ze dne 28. 5. 2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 3800/2007, ze dne 15. 5. 2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 964/2008, ze dne 15. 5. 2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Odo 1790/2006, ze dne 24. 4. 2008
Nález Ústavního soudu ČR I. ÚS 383/05, ze dne 10. 10. 2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2758/2006, ze dne 14. 8. 2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1245/2005, ze dne 30. 1. 2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 1097/2005, ze dne 26. 9. 2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 813/2001, ze dne 27. 8. 2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1934/2001, ze dne 31. 7. 2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Odo 861/2001, ze dne 30. 7. 2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 289/2001, ze dne 30. 6. 2003
Rozhodnutí velkého senátu obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR 35 Odo 619/2002, ze dne 18. 6. 2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 2034/1998, ze dne 8. 2. 2003
Rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2113/2001, ze dne 17. 7. 2002
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 968/1999, ze dne 30. 01. 2001
Zpráva o zhodnocení stavu rozhodování soudů České socialistické republiky ve věcech neoprávněného majetkového prospěchu občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cpj 34/74, ze dne 28. 3. 1975

Jiné zdroje

Portál Ministerstva spravedlnosti. Dostupný na:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/bezduvodne-obohaceni/>

Komárek J.: Harmonizace smluvního práva v Evropě a nový český občanský zákoník. Dostupný na:
<http://jinepravo.blogspot.cz/2007/12/harmonizace-smluvnho-prva-v-evrop-nov.html>

Břicháček T.: Trojští koně z Bruselské stáje. [citováno 26. 9. 2014]. Dostupný na:
<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1252/trojsti-kone-z-bruselske-staje>

Adamová H.: Bezdůvodné obohacení In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR

Bezdůvodné obohacení v obchodním právu

Abstrakt

Cílem této práce je rozebrat institut bezdůvodného obohacení v obchodním právu. Toto téma bývá obvykle zpracováno jako součást občanskoprávních studií a zároveň bývá upozadováno na úkor závazků, které vznikají ze smluv. Právě proto jsem si vybrala popsat tuto problematiku z hlediska obchodního práva.

Práci tvoří sedm kapitol. V první úvodní kapitole jsou definovány základní právní předpisy, které byly používány pro výklad a zároveň nastiňuje, že došlo k významné změně v důsledku rekodifikace soukromého práva v České republice. Druhá kapitola je rozdělena do dvou částí. První část se zaměřuje na římskoprávní úpravu institutu, jakožto základu pro kontinentální právo. Druhá část poskytuje přehled platných úprav na našem území do založení České republiky. Třetí kapitola je soustředěna na účinnou úpravu do konce roku 2013. Zejména analyzuje přístup soudů a rozhodování Nejvyššího soudu ČR ve spojení s otázkou promlčení podle Obchodního zákoníku. Kapitola čtvrtá rozebírá změny od účinnosti Nového občanského zákoníku především z pohledu podnikatelů. Kapitola se více zaměřuje na úpravu promlčení a vyšší míru ochrany poctivého příjemce. V následující páté kapitole je zkoumán vliv práva Evropské unie a potenciál vzniku Evropského občanského zákoníku. V posledních dvou kapitolách jsou vyjádřeny závěry.

Účelem této práce je vyjasnit jaká pravidla se aplikují na závazky z bezdůvodného obohacení, jakožto obchodněprávního závazku. Dále pak analyzovat přínos změn po rekodifikaci a použitelnost předešlé judikatury do budoucna.

Klíčová slova

bezdůvodné obohacení, obchodní závazkový vztah, promlčení, rekodifikace

Unjustified Enrichment in Business Law

Abstract

The aim of my thesis is to analyse the concept of unjustified enrichment in connection with the commercial law. In fact this topic is usually described in the civil law studies and at the same time the unjustified enrichment is minor topic compared to the obligations arising from the contracts. This is the reason why I have chosen this issue describe and focus on the business aspects.

The thesis is composed of seven chapters. Chapter one as an introduction defines basic legislation acts, which I am dealing with throughout the thesis and roughly describes there are changes in connection with the extensive recodification of the Czech private law. Chapter two is subdivided into two parts. Part one focuses on the origin of the unjustified enrichment in Ancient Rome as the base for the civil law. Part two provides an outline of past legislation within the territory of the Czech Republic until its establishment. Chapter three concentrates on the legislation effective until 31 December 2013. It illustrates the approach to decision-making by the Supreme Court including the decision-making in connection with the limitation of rights according to Commercial Code. Chapter four analyses the changes after New Civil Code came into force in relation to commercial law. Here is highlighted limitation of right and the protection of *bona fide* beneficiary. In fifth chapter is investigated the influence of the European Union law and potential for creating of European Civil Code. And finally in chapter six and seven are drawn up the conclusions.

The goal of the thesis is to make clear what rules applies to what obligations raised from the unjustified enrichment as a commercial obligation as well as to analyse what are the benefits of the recodification. And eventually the goal is to predict or estimate which decision-making might be applicable in the future.

Key words

Unjustified enrichment, commercial obligation, limitation of rights, recodification